नं. २३२१

सिद्धान्त लक्षणम्
तैलिङ्गम्

× × × ×

पत्र. ३० सं. ×

विषय: न्यायवैशेषिकं

5329

सिद्धांतलक्षण पत्रे ३

జాంసి శ్రీమద్గురవే నమః॥ అవిఘ్నమస్తు॥ వహ్నిమత్త్వావచ్ఛిన్నస్య సర్వస్యైవ ధూమాదిమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతతత్తద్వ్యక్తిత్వావచ్ఛిన్నత్వాద
వ్యాప్తిరిత్యస్య తథా వ్యాప్యవృత్తిప్రతియోగితానవచ్ఛేదకో యో ధర్మ ఇతి తథా చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్య భావప్రధాననిర్దేశతయా అవచ్ఛిన్నపదస్య
౧ అవచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకపరతయా తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకభిన్నత్వం లభ్యత ఇతి నావచ్ఛిన్నపదవైయర్థ్యమితి
ధ్యేయం యద్యపి మహానసీయవహ్నినాస్తితాదిప్రతీతిసిద్ధస్య హేతుమన్నిష్ఠాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవ వహ్నిత్వమితి తత్రావ్యాప్తిస్తాదవస్థ్యం న చ తా
దృశావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణత్వం వహ్నిత్వస్యేతి దోష ఇతి వాచ్యం ప్రత్యేకం పర్యాప్తిసంబంధేనాసత్త్వేఽవచ్ఛేదకత్వస్యోభయత్ర పర్యాప్తిసంబంధేన స
త్త్వయోగాత్ తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకతదితరోభయావృత్తిభిన్నాయా ఏవ ప్రతియోగితాయా అనవచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షితత్వాన్న దోషః న చ ప్రమే
యాశ్రయవానధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకేతరస్యాప్రసిద్ధత్వాదితి వాచ్యం తదితరపదేన స్వానవచ్ఛిన్నప్రకారతావచ్ఛేదకస్య వివక్షి
తత్వాత్ సాధ్యతావచ్ఛేదకభిన్నాయాః సాధ్యనిష్ఠాయా ధర్మః తదనవచ్ఛేద్యాయాః ప్రతియోగితాయాః ప్రవేశనీయాత్ తథా సతి తాదృశప్రతియోగితాశూన్యసాధ్యసామా
నాధికరణస్యైవ వ్యాప్తిత్వసంభవే సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వానుసరణవైయర్థ్యాపత్తేః అపి చ ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యా

దండత్వతదితరోభయానవచ్ఛిన్నం యద్ధేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం తదభావసత్వే వ్యాప్తిరితి వాచ్యం ప్రమేయదండవాన్నా
స్తీత్యాదౌ ప్రమేయత్వోపలక్షితదండస్యైవ తద్దండవాన్నాస్తీత్యాదావపి తత్వోపలక్షితదండవృత్తిమాత్రస్యైవ అవచ్ఛేదకత్వే కభినాత్కేవలస్యావచ్ఛేదక
త్వాసంభవ ఏవ విశిష్టస్య అవచ్ఛేదకత్వస్వీకారాత్ అన్యథా ప్రమేయత్వవిశిష్టదండాదేరపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాపత్తేరాహ దండత్వాదావితి హేతుమతి
దండసామాన్యాభావసత్వాద్దండత్వమపి తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవేత్యత ఆహ పరంపరాసంబన్ధమితి తథా చ స్వాశ్రయవత్వాత్మకపరంపరా
సంబన్ధేన దండత్వవతో దణ్డినస్సాధనవత్యభావవిరహాన్నావ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబన్ధావచ్ఛిన్నాయా ఏవ హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకతాయాః ప్రవిష్టత్వాత్ అన్యథా విషయితయా రూపత్వాదిమతో జ్ఞానస్య సమవాయేనాభావస్య హేతుమతి సత్వాద్రూపవాన్ పృథివీ
త్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిప్రసంగాదితి భావః యది చ శుద్ధదండవృత్తేరవచ్ఛేదకత్వే గౌరవాత్ప్రతియోగ్యంతరాసత్వాత్తు దణ్డవాన్నాస్తీతి ప్రతీత్యా త
త్తద్విశిష్టదండవృత్తేరేవ అవచ్ఛేదకత్వం యుక్తం దణ్డీ నాస్తీతి ప్రతీత్యన్యథానుపపత్త్యా దండస్య అవచ్ఛేదకత్వసిద్ధౌ ప్రమేయదండవాన్నాస్తీత్యాదే
రపి తన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయైవ సామంజస్యే ప్రమేయత్వవిశిష్టస్య తత్రావచ్ఛేదకత్వే కల్పనాత్ తథా చ కథమవ్యాప్తిరిత్యుచ్యతే తదా రూపత్వస్యానవృత్తిత్వా

ఖాంసి తావద్వ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకాతిరిక్తం సాధ్యవృత్తి యద్ఘటత్వాదికం తదనవచ్ఛేదకప్రతియోగితాకస్య హేతుసమానాధికరణాభావస్య అప్రసిద్ధేరి
తి చేన్న వ్యాః ద్రవ్యత్వాదిరూపేణ ధూమమేవ వహ్నివ్యాప్యత్వస్య ధూమసామాన్యే వా తత్తద్వ్యక్తిత్వ వ్యాప్యత్వస్య వారణాయ తం విశిష్య లక్ష్యం నిర్దిశతి తద్రూపవి
౨ శిష్టస్య తత్త్వాదినా తద్ధర్మహేతుకత్వ ధర్మావచ్ఛిన్నవిధేయకానుమితేర్జనకతాయాం విషయవిధయా అవచ్ఛేదకత్వధర్మః తేన వ్యాప్తిపదేనాపి తాదృశసా
మానాధికరణ్యోక్త్యా నపాన రుక్తత్వం వ్యాప్తి ప్రకారి మాన్య నిరూపితాత్తాభావాయ యావదితి నను దండిమాన్ దండసంయోగాదిత్యాదౌ వ్యాప్తిః చాతినేన్న
2 యోన దండమాత్రస్యైవ హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ న చ శుద్ధసాధ్యతావచ్ఛేదకస్యైవ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకమిత్యత్ర అవచ్ఛేదక
త్వం నిరవచ్ఛిన్నమేవ విశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకస్య వైపి యేన రూపేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వం తత్తద్విధి రూపావయానవచ్ఛిన్నప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం గ్రాహ్యం
అన్యథా మహానసపర్వతీయవహ్నిత్వాద్యవిశిష్టజాతిమాన్ నాస్తీతి ప్రతీత్యా విశిష్టవహ్నిత్వస్య తాదృశాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతయా వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదావివ జాతిమద్వ్యక్తిఘటత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిప్రసంగాత్ ఘటపటసమవేతత్వవిశిష్టజాతిమాన్ నాస్తీతి ప్రతీత్యా విశిష్టజాతేస్సాధ్య
శప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాత్ తథా చ తద్వద్దండవాన్ నాస్తీతి ప్రతీత్యా తద్వ్యక్తివిశిష్టదండత్వస్యైవ అవచ్ఛేదకతావిగాహనాత్ శుద్ధదండవృత్తేర్నా

ష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకో యో ధర్మః పరంపరయా తదవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యరూపేణ వా స్వప్రకారకానుమితిప్రయోజకేతి సామానాధికరణ్యేన
విశిష్టదండాదేః ప్రవేశాత్ప్రవేశశక్యత్వ ఏవ దండిమాన్ దండత్వవదన్యనిష్ఠానుమిత్యాపి దండాదివిషయకత్వే విషయకత్వనియమ ఇత్యాహుః యత్త్వితి దండత్వధ
ర్మికనిరుక్తానవచ్ఛేదకత్వజ్ఞానస్యైవ కార్యతావచ్ఛేదకం దండావచ్ఛిన్నవిధేయతాకానుమితిత్వమిత్యనుమితేర్దండప్రకారకత్వం నానుపపన్నమితి తత్తుచ్ఛం
పరంపరయా దండత్వావచ్ఛిన్నవిధేయతాకానుమితిత్వస్యాపి తాదృశజ్ఞానకార్యతావచ్ఛేదకతయా సర్వత్రైవ దండిమాన్ దండత్వవదన్యనిష్ఠవిధేయప్రకా
రకానుమిత్యాపత్తేః ఉభయధర్మావచ్ఛిన్నస్యైవ సామగ్రీసత్త్వాదితి దిక్ నవ్యాస్తు దండిమాన్ ఇత్యాద్యనుమితౌ దండాదేః స్వసంయోగేన న ప్రకారత్వం కింతు
స్వవృత్తిపురుషత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వసంబంధేన తస్యైవ మనుమితివాపలాపాపత్తిరితి వాచ్యం దధితి కృష్ణేతిపి దండస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకధర్మవిధయాసం
యోగస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధవిధయా భావగాహిత్వాపలాపాపత్తేరస్తు లభ్యత్వాదిత్యాహుః యద్రూపవిశిష్టే పక్షస్య ఫలమాహ ఇత్థంవేతియో
వధారణ ఇత్యాదినా అన్యయస్యత్యయహేతుతథావ న్యాయః పక్షనిర్దేశం వినానసంభవతీతి ఇదం పదేన పక్షనిర్దేశః ఏవమగ్రేపి యత్తు ద్రవ్యే ధర్మితాదా
త్మ్యేన గుణకర్మణోస్సాధ్యతాగ్రహమంనిరసితుమిదమితి పక్షనిర్దేశ ఇతి తన్మందం ఏవమపి ఇదం త్వవిశిష్టద్రవ్యే గుణకర్మణోస్సాధ్యతాగ్రహమస్య నిరాసాదితి గుణ

తాంసి

తిమద్వ్యనరూపాదిత్వాదావవ్యాప్తిః సర్వాసామేవ సంతత్వపతత్వాదీనాం రూపత్వస్యానవృత్తిత్వాత్ తేనాం సాధనవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాకనిరవచ్ఛిన్నా
వచ్ఛేదకతాశ్రితరూపవత్త్వేనైవానాస్యేతి ప్రత్యయాదిత్వాన్నిశయేన దండాన్వాదావిత్వాదిపదముపాత్తం తథా చ తత్రాపి స్వమాన్యవృత్తిభావత్వాత్ త్రయచ్చసంబం
౩ ధేనరూపత్వమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి భావః సాధ్యతావచ్ఛేదకమితి అనుమితివిధేయతావచ్ఛేదకమిత్యర్థః తథా చ ఉక్తవ్యాప్తిజ్ఞానాద్ధంద్వంశే దండ
త్వప్రకారికా దండత్వవద్వాన్ ఇత్యేవ అనుమితిః న తు దండప్రకారికా తస్య వ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వేనాగ్రహాత్ తాదృశబాధేన తదవచ్ఛిన్నవిధేయతాకానుమి
3 త్యసంభవాదితి భావః వస్తుతః దండత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వే దండిమానిత్యనుమితిర్న స్యాత్ దండానాం వ్యాపకతానవచ్ఛేదకత్వాదిత్యస్వరసాదేవ
దండత్వాదికమిత్యత్రాదిపదముపాత్తం తేన తత్ర దండవ్యక్తీనామేవ స్వవృత్తి దండత్వావచ్ఛిన్నవత్త్వలక్షణపరంపరాసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వ
లాభాద్దండిమానిత్యనుమితేర్నానుపపత్తిరితి తత్త్వం కేచిత్తు సాధ్యసాధనభేదేన వ్యాప్తిగ్రహానుమిత్యోః కార్యకారణభావభేదాదత్ర దండత్వాది
విశిష్టం సాధ్యతావచ్ఛేదకం తత్ర హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతానవచ్ఛేదకో యో ధర్మః తద్విశిష్టావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యరూపైవ వ్యా
ప్తిః తద్విశిష్టావచ్ఛిన్నవిధేయతాకానుమితిప్రయోజికా యత్ర చ పరంపరయా దండత్వాదికమేవ అనుమితావిధేయతావచ్ఛేదకం తత్ర హేతుమన్ని

ష్ఠిసామానాధికరణ్యస్య స్వస్య ఏతస్య పక్షే వృత్తౌ ధూమాదావసత్వాత్ప్రవృత్తేయవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యవత్ప్రాగననుభవాత్మృతః పరామర్శ ఇత్యతాంచ్ఛా
యామేకైవహి సా వ్యాప్తిరితి పరామర్శసిద్ధాంతగ్రంథో ఽసంగత ఇత్యత ఆహ వస్తుతస్త్వితి రాసభాదీతి తథా చ ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణరాసభ
వానయం పర్వత ఇతి జ్ఞానాదనుమితిస్స్యాదితి భావః నవ ధూమవ్యాపకవహ్నిసమానాధికరణధూమవత్తానిశ్చయత్వేనైవ పరామర్శస్య ధూమాదిలింగకానుమితిహే
తుత్వాద్ధేతౌ వ్యాప్తౌ రాసభాదిసాధారణ్యేపి నక్షతిరితి వాచ్యం పక్షధర్మాంశే విషయవిధయా ఽనుమితిజనకతావచ్ఛేదకస్యైవ వ్యాప్తిపదార్థత్వేన ధూ
మత్వాద్యవచ్ఛిన్నత్రనివేశేన తత్పక్షతే తస్యైవ వ్యాప్తిత్వాదితి భావః ధూమత్వాదిమత ఇతి తథా చ తస్యేతి మూలస్థ తత్పదం లక్షణలక్ష్యపరం ఘటకతయా తత్రాన్వితం న ను ధూ
మనిష్ఠసామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్తిత్వే వ్యర్థత్వేనైవ హీతి గ్రంథానుపపత్తిః స్యాదత ఆహ తస్యైవ కించ విశిష్టసత్వవ్యాపకభూతద్రవ్యత్వసామానాధికరణ్యవత్తాయాస్తస్య
గురుతయా పరామర్శాద్ధూమాపి ద్రవ్యత్వానుమితిః ప్రమా స్యాదత ఆహ ద్వితీతి తాదృశసామానాధికరణ్యవత్త్వధర్మః తథా చ తాదృశసామానాధికరణ్యవిశి
ష్టధూమత్వం వ్యాప్తిః తత్ప్రకారకైవ పక్షధర్మతాధీరనుమితిహేతుః తత్ర చ నేల లఘుత్వప్రకారకబుద్ధ్యా గురుత్వస్యైవ ప్రకారతయా ఏవ ధూమత్వస్య భాసనం
నతు ధూమత్వత్వేన నాతో గౌరవమితి భావః ఆద్య ఇతి తథా చ తాదృశపాదాద్యవపర్వతీయవహ్నిధూమయోరసన్నికర్షాత్ తయోః కథం వ్యాప్తిగ్రహ ఇతి

బాంసి దావవృత్తేరితి గుణాదావభావాదివ్యభిచారః తథా వహ్నిమత్తావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణత్వం న గుణస్యేతి భావః యద్యప్యవచ్ఛేదకత్వాభిమతైః పర్వతత్వచత్వరత్వాది
తత్తద్ధర్మవిశిష్టనిష్ఠప్రతియోగితాకధూమత్వావచ్ఛిన్నాధికరణతావ్యాప్తిమేవ ధూమవదితి ప్రతీత్యుపపత్తేః ధూమత్వావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాం మానాభావాద్వ్యాప్తి
౮ మానధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః హేతుతావచ్ఛేదకీభూతధూమత్వావచ్ఛిన్నాధికరణత్వాప్రసిద్ధేః తథాపి హేతుతావచ్ఛేదకధర్మసమ్బన్ధోభయాధికరణ
4 భూతయద్విశిష్టాధికరణతానవచ్ఛేదకత్వం సాధ్యాధికరణతావచ్ఛేదకత్వస్య వద్వ్యాప్త్యర్థః ఇత్యేకం తథాపి హేతుతావచ్ఛేదకోభయాధికరణమేవ హేతుతా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణత్వేన వివక్షితం వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ తాదృశహేత్వధికరణం ధూమాధికరణమాత్రం ద్రవ్యం విశిష్టసత్త్వాదిత్యాదౌ చ
తాదృశహేత్వధికరణం ద్రవ్యమేవ న తు గుణాదిః విశిష్టసత్తాత్వే తద్విశిష్టాధికరణతానవచ్ఛేదకత్వం సాధ్యాధికరణతావచ్ఛేదకత్వస్య చ ద్వయోస్సత్త్వాదితి
ధ్యేయం సాధ్యసాధనభేదేన వ్యాప్తిభేదాత్ తాదృశహేతుతావచ్ఛేదకం సాధ్యాధికరణతావచ్ఛేదకం తత్ర తదాశ్రయసామానాధికరణ్యమేవ నిష్కృష్టమిత్యపి వదం
తి ననుసామానాధికరణ్యస్య వ్యాప్తిత్వే తస్య ప్రతిధూమం భిన్నత్వాద్ధూమసామాన్యే వహ్నిసామాన్యస్య ప్రకారే వ్యాప్తిరితి వ్యవహారోనుపపన్న ఇత్యత ఆహ సా
మానాధికరణ్యవితథా వహ్నిత్వధూమత్వాద్యనుగమాదేవ తత్ర వ్యాప్త్యైక్యవ్యవహారః న తు వస్తుగత్యా వ్యాప్త్యైక్యమితి భావః నన్వేవం మహానసీయవ

గసామాన్యాభావస్యాప్యయోగ్యప్రతియోగికత్వాన్నాప్రత్యక్షమితి భావః నను ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టస్యైవ యస్య కస్యచిత్ప్రతియోగినో యోగ్యత్వమ
త్యన్తాభావప్రత్యక్షే తన్త్రం న తు యోగ్యమాత్రప్రతియోగికత్వం అన్యథా గుణేపి సంయోగసామాన్యాభావస్య తాదృశప్రత్యక్షం న స్యాదత ఆహ పరితల ఇతి పరి
తః సర్వావయవావచ్ఛేదేన ప్రతియోగిగ్రహాత్మకదోషాద్వృత్తిధర్మః న త్వేవమపి ప్రతియోగిగ్రహోత్పత్తిదశాయామేవ తత్ప్రత్యక్షం దుర్వారమితి వాచ్యం ప్రతి
యోగ్యుపలంభకసామగ్ర్యా అపి దోషత్వోపగమాత్ప్రతియోగిన ఉపలబ్ధియోగ్యత ఇతి వృత్తవృత్తాన్తస్య ఏవ ప్రసూత్రతత్వాత్ ఇతి భావః ప్రతియోగ్యుపలం
భకరూపదోషాభావస్య సంయోగసామాన్యాభావప్రత్యక్షే కార్యసహభావేన హేతుత్వోపగమాన్నైతద్దోషవిశిష్టత్వపాలపహుఃనపతివాచ్యమితి పరేణస్వయః
యోయదభియోగియోయద్వృత్తి సమానాధికరణ్యాభయావృత్తిధర్మావచ్ఛిన్న యత్సంబన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకయోరతదభావవానసతద్జాత్యవచ్ఛిన్నతత్సం
బన్ధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావవానిత్యర్థః తేన న స్వరూపాసిద్ధిర్న వాసిద్ధిసాధనంజాత్యపాదానాద్గురుధర్మస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేన తద
వచ్ఛిన్నాభావాప్రసిద్ధ్యా న వ్యాప్తివారణే నవసత్త్వగుణత్వోపాధ్యవచ్ఛిన్నాభావమాదాయ స్వరూపాసిద్ధివారకస్యాపి యావృత్తిపదస్య వైయర్థ్యం వ్యభిచారవారక
స్యైవాసిద్ధివారకస్యాపి విశేష్యస్య సార్థకతాయాః పక్షధర మిశ్రాదిసమ్మతత్వాత్ అత ఏవ శబ్దో నిత్యస్సామాన్యవత్త్వే సతి విశేషగుణాన్తరాసమానాధిక

భాం॰సిం పరామర్శయపూర్వపక్ష ఇతి భావః ద్వితీయేతి తథాప్యేతా ముపాంత్యే ప్రేష్ఠే ప్యేకైవ హింసావ్యాప్తిరితి పరామర్శయసిద్ధాంత గ్రంథ ఇతి భావః యత్రైకమేవ హింసా
ధికరణం తత్ర తద్రూప వ్యాసేతద్రసాదిత్వాదావా ద్యాప్య ఖణ్డైవ యత్ర వద్ర వ్య త్వాదాసాధ్యరూపవ్యాప్యభాతిమతో హేతుత్వం తత్ర హేయతావ
౨ చ్ఛేదకభూతానాం నీలత్వాదిభాతీనాం నానాత్వేన ద్వితీయాపి వ్యాప్తిర్నిష్ఠైవేతి మంతవ్యం కపిసంయోగిన్యేతత్త్వదాథ(స్య) సాధ్యసత్తాద్రుమఖండనాయాయ
మితి పక్షనిర్దేశః సాంప్రదాయికమతే సంయోగసామాన్యాభావస్య ద్రవ్యే భావాత్ కపితివృక్షే మాత్రేకపిసంయోగాభావాదేతదితి న బాభావే హేతుసామా
నాధికరణ్యస్యైవ హేతుత్వ ధికరణనిరవచ్ఛిన్నవృత్తికత్వరూపస్య నివేశనైవ మూలావచ్ఛేదేన వ్యాప్యవృత్తి దాసంభవాత్ ప్రతియోగివ్యధికరణ్య విశేషణ ప్రవేశో మూలకృతా
మనుచిత ఇతి వాచ్యం అగ్రే సమాధాస్యమానత్వాదితి భావః తత అసమానాధికరణం తం నను శాఖామూలాది సర్వావయవావచ్ఛేదేన సర్వత్ర ద్రవ్యే గగనాది సంయో
గస్య సత్త్వాత్ తత్ర సంయోగసామాన్యాభావస్య ద్రవ్యే సంభవ ఇత్యత ఆహ సంయోగస్య తివృక్షే ప్యేతి శాఖాద్యవచ్ఛేదేన తత్ర సంయోగస త్వేపి వృక్షత్వావచ్ఛేదేన ద్రవ్యే కస్యా
పిదపి సంయోగస్యాభావసత్త్వాత్ తదవచ్ఛేదేనైవ సంయోగసామాన్యాభావసంభవః అవచ్ఛేదకభేదేనైకత్ర భావాభావయోస్సమావేశాదితి భావః నన్వేవం వృక్షే
సంయోగసామాన్యాభావస్య మతే నాధ్యక్షమత ఆహ తత్రేతి తత్ర సంయోగసామాన్యాభావే సత్త్వాదిత్యస్య ప్రతియోగితాసంబంధేనేత్యాదిః తథా వ సంయో

నైవ నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిమత్త్వవిశిష్టస్య వివక్షితత్వాత్ తనవత థాపి కపిసంయోగసామాన్యాభావవతి వృత్త్యైనిరవచ్ఛిన్నవృత్తిమత్త్వవిశిష్టస్య తదీయయాద్వి
శేషాభావవత్త్వస్య సత్త్వాదుపాధేస్సాధ్యవ్యాపకత్వమితి వాచ్యం జాత్యవచ్ఛిన్నాభావస్యైతేం వ్యాప్తౌ సాధ్యవిధయా ప్రవేశాత్కపిసంయోగాభావస్య
జాతధాత్వేన తం ప్రతితదీయయావద్విశేషాభావవత్త్వస్యైతే రూపేణ వ్యాపకత్వేపి తత్త్వభావాత్ నబాధితఘటాదిసామాన్యాభావస్య వృత్త్యైసత్త్వా
త్తత్ర నిరవచ్ఛిన్నవృత్తిమత్త్వవిశిష్టస్య తదీయయావద్విశేషాభావవత్త్వస్య సత్త్వాదుపాధేస్సాధనావ్యాపకత్వమేవేతి వాచ్యం గుణవిభాజకభాతెరెవ
హేతుసాధ్యయోః ప్రవేశాత్ కేచిత్తు ఏకావచ్ఛేదేనేత్యస్య స్వావచ్ఛేదకతాసంబంధేన తద్భావాధికరణఘటత్వదేశస్యావచ్ఛేదకతాసంబంధేనాభావ
వత్త్వేనేత్యర్థః తద్విశిష్టయావద్విశేషాభావవత్త్వముపాధిరిత్యాహుః యత్తు ఏతావచ్ఛేదేనేత్యస్య పరస్పరానవచ్ఛేదకానవచ్ఛిన్నవృత్తిమత్త్వవిశి
ష్టేత్యర్థః మహాకాశం పుం వ్యాప్యవృత్తి రూపాదీనాం విశేషాభావస్యావచ్ఛేదకాప్రసిద్ధ్యా తదనవచ్ఛేదకస్య సంభవేన తత్రైవ సాధ్యావ్యాపకత్వసం
భవాదితి దిక్ యత్తు ఖ్యాపనం వినాకృతమనుమానమాశంక నిషేధతి ఏతేనైతావత్త్వమాహ దోషేణేత్యర్థః వృద్ధేః కపిసంయోగసామాన్యాభావస్యైతద్గత
కేవలాన్వయితయా తత్ప్రతియోగితాయామభావవత్త్వాదిత్యస్యైవ సమ్యక్త్వాదితి భావః అత్రాప్యభావవత్త్వమేవ హేతురత ఆహ అప్రయోజకత్వాదితి

జాంసిం శగాబహిరింద్రియగ్రాహ్యత్వాదితిహేత్వావసిద్ధివారకస్య శబ్దేతరాధర్మస్యవిశేషగుణాంతరపదస్య శబ్దమగృహీతోవిశేత్రసాధకత్వంసమర్థితంయద్వాయో
యదీయయావద్విశేషాభావవానిత్యస్య యోయదీయానాం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగిత్వానాం యావతాంవిశేషాభావవాన్సప్రత్యేకావచ్ఛిన్నాభావవానస
౮ తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవానిత్యర్థః తథాచసంయోగత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వేనాంప్రత్యేకావచ్ఛిన్నాభావమాదాయవత్త్వస్యపక్షేసత్త్వాన్నాసిద్ధిర్నవాప్యర్థ
విశేషణత్వమితిధ్యేయం యోయద్ధర్మన్యూనవృత్తిధర్మావచ్ఛిన్నయాదభావవానస తద్ధర్మావచ్ఛిన్నాభావవానిత్యర్థస్తుసంయోగత్వన్యూనవృత్తిధర్మా
6 వచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్యఘటత్వాదిమత్ సంయోగత్వవ్యాప్యానాసమవేతత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్య యావదంతర్గతస్యవృక్షాదౌస్వరూపాసిద్ధత్వాదను
పాదేయః సంయోగయావద్విశేషాభావాత్రితి నవసర్వావయవావచ్ఛేదేనగగనాదేరేకఏవసంయోగోలాఘవాదితితస్యైవాభావవిరహాద్యావద్వి
శేషాభావవత్త్వంవృక్షేస్వరూపాసిద్ధమితివాచ్యం అతిప్రసంగభంగాయశాఖాదితత్తదవచ్ఛిన్నవృత్తికసంయోగంప్రతితత్తదవయవత్వేనహేతుత్వ
స్యావశ్యకతయావృక్షేవ్యాప్యవృత్తిసంయోగస్యాసంభవాదితిభావః పాఖాంమతేయత్తదధర్మయోరగృహీతాహా ఎకావచ్ఛేదేనతిల్లిదముపాధిస్సా
ధనావ్యాపకత్వరక్షార్థనచైవంతత్తత్సంయోగాభావస్యగుణేవ్యాప్యవృత్తిత్వాదేకావచ్ఛేదేనసాధ్యవ్యాపకత్వంమఘటమితివాచ్యం ఎకావచ్ఛేదేనస్వ

వచ్ఛేదకత్వమేవ మతం తేనావృత్తిత్వాదౌ సాధ్యతావృత్తిత్వావచ్ఛేదేన తత్తత్సంయోగవత్త్వే నామ సత్త్వేపి సంయోగసామాన్యస్య సంభవాదితి తత్త్వాభిప్రాయకో
యంగ్రంథ ఇత్యాశంక్యాహ ఇదం గుణస్యేతి సామాన్యాభావ ఇతి ఘటత్వస్య ఇనస్యాద్యదృష్టఘటే గుణోనాస్తీతి ప్రత్యక్షమసంభవి సక్తికత్యాద్యభావాత్ప్రథమ
క్షణే ఘటే గుణో నాస్తీతి వ్యవహారాదికం చ సందిగ్ధప్రామాణ్యకమతః స్థలాంతరమాహ ప్రళయావచ్ఛేదేనేతి తదా సంబంధస్య భావసత్త్వే ప్రలయ ఏవ వ్యా
హన్యేతేతి భావః నను మహాప్రలయే మానాభావాత్తదవచ్ఛేదేనైత్యయుక్తమత ఆహ అథవేతి నను తత్ర ప్రతీతిః పర్వతవృత్తిః వహ్యభావాశనావచ్ఛేదకత్వే భా
వం శిఖరే శిఖరావచ్ఛిన్నపర్వతవృత్తిత్వే భావం వాహృతాశనే ఏవ గాహతే తేన తు పర్వత ఏవ హుతాశనాభావ ఇతి యది బ్రూయాత్తదా పర్వతవృత్తి
రితి వృత్తిః సంబంధస్య వృత్తిమతః సంబంధిన ఇత్యర్థః వహ్న్యయోః యదవచ్ఛేదేన యదీయయత్సంబంధాభావవాన్ స తదవచ్ఛేదేన తస్య తత్సంబంధావచ్ఛిన్నాభావ
వానితి వ్యాప్తేః శిఖరావచ్ఛేదేన సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావసిద్ధిరితి భావః నన్వత్ర వ్యాప్తౌ వప్రయోజకత్వం అన్యథా తుల్యన్యాయేన యో
యదీయయత్సంబంధవాన్ స తత్సంబంధేన తద్వానితి వ్యాప్త్యా పుష్పమండాదిసంయోగినో బదరాదేస్సంయోగేన కుండాదిమత్త్వాపత్తేరితి చేత్తౌ ఆహ
ఏవమితి భేదో విశేషః ఘటపటవత్త్వధికా లైదానీం ఘటో న ఘట ఇతి ప్రతీతౌ తత్త్వావచ్ఛేదే ఘటాభావః తథా ఘటపటవత్త్వపి కపాలే ఘటానా

బాంసిం సమూలకత్వవిరహాదిత్యర్థః ననునిరుపాధికత్వమేవప్రయోజకత్వమత ఆహ ననిగు(ణత్వా)దేరితి ఆదిపదాద్ద్రవ్యభిన్నత్వపరిగ్రహః అత్రయద్యపి నిర్గుణత్వేనాపా
ధేన(సత్త్వా)భావేనసాధ్యాభావాపేక్షయకతయాందూషకత్వంసంయోగస్యైవసాధ్యాభావతయావృత్తావాతస్యత్వాత్ నాపివృత్తిబాహోన్యాయకతయాతత ఎవ
౮ తథాపిస్వవ్యాప్యత్వేనసాధ్యాభావస్యపక్షవృత్తిత్వాభావేనాన్యాయకతయాందూషకత్వంబోధ్యంతథాహిసంయోగసామాన్యాభావేనవృక్షవృత్తిత్వేనగుణ
గతత్వాదివ్యాప్యత్వాదిత్యనుమానేనాపివృక్షేసంయోగసామాన్యాభావవానిత్యనుమితేఃప్రతిబంధాదితిధ్యేయంయోయత్రక్తస్తిన్నవచ్ఛేదకసత్తావభావావ
7 చ్ఛేదకత్వమితివ్యాప్యత్వవవృక్షత్వాదేస్సంయోగసామాన్యాభావావచ్ఛేదకత్వంసత్త్వేత్యాత్ శంక్యేనిరావష్టైనచేతి గుణదతితథావవ్యభిచారాన్నేత్రేవ్యాప్తిరితి
భావః ననువృక్షత్వంసంయోగసామాన్యాభావావచ్ఛేదకంసంయోగసామాన్యాభావావచ్ఛేదకత్వాదితివిశిష్టైవవ్యాప్తిరావ్యాప్రమేయత్వసత్త్వాదేఃపక్షసమత్వా
దతస్వరూపాసిద్ధిమాహయథాచేతిప్రతిదండమితి భిక్షత్వేపితిపరిశేషస్యయుక్తస్యైవహితపూర్వవృత్తితాయామవచ్ఛేదకంనదండత్వమతిప్రసం
గాత్ కింత్వన్యవహితపూర్వవృత్తిజాతియతాయాంసాచాభిక్షైత్యతసంయోగస్యలానురూపంద్రవ్యత్వాంతమాహావఖిన్నేతితత్సామాన్యస్యేతిఘటపూర్వ
వృత్తిత్వసామాన్యస్యవచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యసామాన్యస్యెత్యర్థః కెచిత్తుకధితవ్యాప్యాంవప్రయోజకత్వం అన్యథాతదభావానవచ్ఛేదకత్వహేతునాతద

సాధ్యసాధనభేదేనేతి సాధ్యతాఘటకసంబంధాదేరప్యుపలక్షణం। అత్రయద్యపి వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే కేవలప్రవేశే సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదావవ్యాప్తిః
సాధనవతి స్పందాదౌ సమవాయేన సత్తాభావస్యాపి కాలికసంబంధేన వృత్తేః నచాభావే హేతుత్వధికరణవృత్తిత్వస్య విశేషణతయా విపక్షేణ స్వోక్తేర్దో
షః తథా సత్యపి ద్రవ్యత్వశూన్యం సత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః ద్రవ్యత్వరూపసాధ్యాభావస్య విశేషణతయా వృత్తిత్వవిరహాత్ ద్రవ్యభిన్నత్వప్రకారకప్రమా
విశేష్యత్వాభావస్య ద్రవ్యత్వసతిరిక్తత్వాత్ నచాభావత్వప్రతీతేః ప్రమాత్వరక్షార్థం అభావాభావస్యాతిరిక్తతయా నాతివ్యాప్తిం వారణమితి వాచ్యం అ
భావత్వంచేత్సమగ్రగ్రంథేన భావాభావసాధారణస్యాభావత్వస్య నిర్వచనవిరోధాపత్తేః ఘటత్వాద్యభావస్య కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితా
కాభావే స్వరూపసంబంధేన సాధ్యే గగనత్వాదిహేతావవ్యాప్తేః స్వరూపస్యానుద్ధారాత్ విశేషణతయా గగననిష్ఠస్య ఘటత్వాభావస్యైవ ఘటత్వాభావా
భావాభావత్వకల్పనాత్ అవశ్యం వాభావత్వప్రతీతేః ప్రమాత్వసంభవాత్ అతఏవ సాధ్యతాఘటకసంబంధేన సాధ్యవత్త్వబుద్ధివిషయవిధయా ప్ర
తిబంధకతావచ్ఛేదకీయసంబంధేనైవ హేతుసామానాధికరణ్యమభావస్య గ్రాహ్యమిత్యుక్తావపి న నిస్తారః తథావిధసంబంధేన హేతుసామానా
ధికరణ్యప్రసిద్ధ్యా ప్రాగుక్తగగనత్వాదిహేతౌ ద్రవ్యత్వాభావవత్వ్యాప్త్యాదిత్యాదావవ్యాప్తేః తథాపి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన స్వప్రతియోగిమత్త్వబుద్ధి

భాంసిం శదశాయాంఙ్ఖదానేంకపాలెనఘటఙ్ఖత్వసుఖవాదెతత్కాలావచ్ఛెదెనకపాలెఘటస్యసామాన్యాభావస్సిధ్యతినచెదానేంతంతుషునఘటఙ్ఖతిప్రతీ
తెరెతత్కాలావచ్ఛెదెనతంతుష్వేవఘటాభావప్రాంవిషయోనతుతంత్వవచ్ఛెదెన్నైతత్కాలెతథతివాచ్యంతంతుషుఘటాభావస్యవ్యాప్యవృత్తితయాఎతత్కాలస్యతద
౮ వచ్ఛెదకత్వవగాహనెప్రతితెభ్రమత్వాపాతాతనచతథాప్యేతత్కాలవృత్తిఘటాభావఎవతంతుషుభాసతాంతత్రతివాచ్యంకాలస్యప్రతియోగికుష్ఠా
వగ్రహెపితాదృశప్రతతెసందవచ్ఛెదెనసమయెఘటాభావావగాహిత్వస్యానుభావికత్వాదితిభావఃతథాచెతిగుణవత్త్వంమోగవద్వ్యత్రవ్యత్వా
8 ద్వ్యష్టిమానధూమాంత్వమయోఘటవానెతత్కాలత్వాదిత్యాపాలంఘటపదధ్వంసాదిత్యాదావవ్యాప్తిః వార శిదెఘధః తదితిఅసమానాధికరణంతద
లమిత్యర్థః సోపాదెయంచెతియెనరూపెణయెనసంబంధెనయద్వ్యాప్యవృత్తితెనరూపెణతెనసంబంధెనతస్యసాధ్యతాయాంసోపాదెయమిత్యర్థఃతె
నసంయోగత్వెనావ్యాప్యవృత్తెరపిసంయోగస్యసమవెతత్వెనసాధ్యతాయాంకాలికెసంబంధెనావ్యాప్యవృత్తెరపిద్రవ్యత్వాదెఃసమవాయెనసాధ్యతా
యాంవసోపాదెయంసమవాయెనవ్యాప్యవృత్తెరపిద్రవ్యత్వస్యత్వాదెఃకాలికెనసాధ్యతాయాంతద్ధుపదెయమెవఅవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకెసంయోగా
భావవాననిత్యగుణత్వాదిత్యాదావ్యచిదెవనదెయంవ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకెతత్ప్రయోజనవిరహాత్తత్రైవనదెయమితాపెదయితుంసర్వత్రైవెత్యుక్తం

కారణభేదేన వ్యాప్తేః కారణతావచ్ఛేదకవ్యాప్తేః భిన్నత్వాదితి వదంతి ఏకధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకయోః ప్రతియోగిష్వక్తేనాంభేదేప్యేకత్వమితి నవ్యమతేవ్యాప్తి
మానధూమాదిత్వాదావప్యేతదిసామానాభావమాదాయావ్యాప్త్యసంభవాదతివ్యాప్తివారణమేవ ప్రయోజనమాహ తేనేతి నవవిశిష్టసత్వస్యవ్యాప్యవృత్తి
తయాతత్తాన్త్యకేప్రతియోగివ్యధికరణ్యప్రవేశాదిదమయుక్తమితి వాచ్యం ఖాస్తావిశిష్టసత్వేప్యవచ్ఛిన్నకారధదశాయామపి విశిష్టసత్వధర్మికేజాతిమత్త్వత్ర
తియోగివ్యధికరణాభావాప్రతియోగిత్వఘటితానాద్విశిష్టసత్వానుమితిప్రసంగస్తేన ప్రకృతేఽతిప్రసంగపదార్థఘటితవిశిష్టసత్వసాధ్యకేతదిత్యాద్యవ్యాప్యవృ
త్తిత్వవిరహాన్నవిశిష్టసత్వేతిరిక్తత్వమతేతత్రాతివ్యాప్త్యసంభవాదాహ భూతత్వేతి ప్రాంచస్తు విశిష్టసత్వస్యవ్యాప్యవృత్తితయా తత్తాన్త్యకేప్రతియోగి
వ్యధికరణ్యప్రవేశాద్భూతత్వేతి సాధ్యాంతరం తత్ర భూతత్వే మూర్తత్వాసత్వేసతి విశేషగుణవత్త్వం మూర్తత్వం పరిచ్ఛిన్నపరిమాణవత్త్వం తదుభయం చావ్యాప్య
వృత్త్యేవఘటాదావ్యాప్తిత్వకాలావచ్ఛేదేన తదభావసత్వాదితి తన్న వాచ్యం నవేతి వాచ్యమిత్యన్వయః తదభావః భూతత్వమూర్తత్వోభయాభావః సహజతఘతిత
తియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వప్రవేశేపి తద్ధర్మః నమూభయత్వస్యవిశిష్టత్వాతిరిక్తత్వేపి సహజతః ప్రతియోగివ్యధికరణస్య విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకమేవోభయత్వమితి నాతివ్యాప్తిః విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావస్యోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావాదనతిరిక్తత్వాదతఆహ నవేతి తదవచ్ఛిన్నాభావః ఉభయ

శాం॰సిం॰

6

9

విషయవిధయా ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూయ యస్సంబంధస్తేన సంబంధేన హేత్వధికరణవృత్తిత్వమభావస్య వివక్షితమిత్యదోషః ప్రమేయత్వాభావ
వజ్జాతిత్వాదిత్యాదౌ దైశికవిశేషణతావిశేషేణ జాతిత్వాభావబుద్ధివిషయవిధయా ప్రతిబంధకతావచ్ఛేదకీభూయ స్వరూపసంబంధస్తేన జాతిత్వస్వరూపాభావ
స్య ప్రసిద్ధేరితి భావః వస్తుతస్తు వ్యాప్యవృత్తిత్వమత్ర సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన యత్స్వాధికరణసంబంధసామాన్యేన తద్వృత్తిత్వాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావరూపం గ్రంథకృతాభిమతం తాదృశసాధ్యకం సమవాయేన ఆత్మత్వాదేస్సాధ్యతాయాం జ్ఞానాదికం సమవాయేనాత్మత్వవతి స
మవాయావచ్ఛిన్నాత్మత్వాభావస్య కేనాపి సంబంధేనావృత్తేః తథా చ తాదృశసాధ్యకే ఏవ సోపాదేయం సత్తావాన్ జాతేరిత్యాదౌ పునరుపాదేయమేవ సత్త్వవతి స్ప
దాదౌ సమవాయావచ్ఛిన్నసత్తాభావస్యాపి కాలికసంబంధేన వర్తమానతయా సత్త్వాదేర్నిరుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వాభావాత్ వ్యాప్యవృత్తిత్వఘటకసాధికరణ
వృత్తిత్వస్య సంబంధసామాన్యేన ప్రవిష్టత్వాత్ ఏతల్లాభార్థమేవ సర్వత్రైవ వ్యాప్యవృత్తిత్వముక్తం తస్య సంబంధవిశేషానియంత్రితత్వాత్ తద్వ్యభిచారాదిప్రసం
బంధేన వృత్తినియామకః తేనాత్మత్వాదేరపి న వ్యాప్యవృత్తిత్వహానిరితి ధ్యేయం కేచిత్తు సర్వత్రైవ వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకే ప్రతియోగివ్యధికరణఘటితవ్యా
ప్తివిశిష్టహేతుమత్తానిశ్చయోత్తరానుమితావనుపాదేయం ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వం తత్ జనకతావచ్ఛేదకే సోపాదేయం సాధ్యసాధనభేదేన కార్య

యావత్త్వేః ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యపదస్యైవ వారణీయత్వం తత్పదవైయర్థ్య(మిత ఆహ అత్యంత పదంచేతి అత్యంతాభావత్వనిరూపకం ప్రతియో
గిత్వం తదాశ్రయప్రతియోగివైయధికరణ్యవివక్షాయాః ఫలమాహ అన్యథేతి తద్భేదస్య స్వసమానాధికరణాభావాంతరభేదస్య స్వస్వరూపానతిరిక్త
త్వమేతి అనవస్థాభయేనేత్యాదిః దుర్లభత్వాపత్తేరితి హేతుసమానాధికరణాభావమాత్రస్యైవ స్వావృత్తికభేదప్రతియోగియదభావాంతరం తత్సమానా
ధికరణత్వాదితి భావః ఉక్తవివక్షణే యస్య సాధ్యతాఘటకసంబంధేన ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యస్యవచ్ఛిన్నమానధూమాదిత్వాదేర్ఘటాద్యభావే సత్త్వేన తత్రా
ప్రసిద్ధిః కింతు స్వరూపసంబంధేనాభావస్య సాధ్యతాయామేవేతి సూచయితుమప్రసిద్ధిమపహాయ దుర్లభత్వముక్తం అత్యంతాభావత్వనిరూపకప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకత్వవివక్షాయాః ఫలమాహ సర్వేషామితి భావభేదస్యాతిరిక్తత్వే స్వేతరాభావాదాహ అభావసాధ్యక ఇతి తథా చ ఘటం భిన్నం పటత్వాదిత్యాదౌ
ఘటపటత్వసమానాధికరణస్య నిరుక్తప్రతియోగివ్యధికరణగోత్వప్రకారకప్రమావిశేష్యత్వాభావస్య ఘటభేదభిన్నత్వాత్ తాదృశభేదస్య గోత్వప్రకార
కప్రమావిశేష్యత్వాద్యభావరూపత్వే తత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవ ఘటభేదత్వమితి వ్యాప్తిరితి భావః సంప్రదాయ ఇత్యస్య రసః తత్ఖండయితుమవి
వక్షాయామపి సవ్యే(షా)హేతుసమానాధికరణాత్యంతాభావానామత్యంతాభావత్వనిరూపకేన పూర్వోక్తగుణత్వవిశిష్టస్యాభావాత్వకేన ప్రతియో

జాంసిం త్త్వావచ్ఛిన్నాభావః తదవచ్ఛిన్నాభావాత్ విశిష్టత్వావచ్ఛిన్నాభావాత్ లింగవ్యక్త్యోర్నానతిరిక్తత్వమిత్యనుషజ్యతే తథాచాతిరిక్త ఏవేతి భావః నచాన్యత్రా
భయాభావస్య విశిష్టాభావాదతిరిక్తత్వేపి ప్రకృతే భూతత్వవిశిష్టమూర్తత్త్వాభావస్యైవ తదుభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వం సమనియతాభావ
౧౦ యోరైక్యాదితి వాచ్యం తావతాపి హేతుమతో యాదృశప్రతియోగితాశ్రయానధికరణత్వం తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య భూతత్వమూర్తత్త్వో
భయత్వేన సాధ్యాదతివ్యాప్తేస్సాధ్యవత్త్వాదితి భావః ఉభయత్వస్యోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య చాతిరిక్తత్వే హేతుమాహ వైశిష్ట్యవిరహేపీతి ఉ
10 భయత్వస్యేతి ప్రత్యేకనిష్ఠత్వాదితి పరిశేషః తథాచ విరుద్ధయోరివ సమానాధికరణయోరప్యుభయత్వమతిరిక్తమేవ ప్రతీత్యా సమానాకారకత్వాత
భూతత్వమూర్తత్వయోర్విరుద్ధత్వభ్రమదశాయామప్యుభయత్వస్య ప్రత్యయాన్నైతి భావః నచేతి శాఖామిత్వగ్రామయోరన్వయః తత్ర భూతత్వమూర్తత్వో
భయవాన్ మూర్తత్వాదిత్యత్ర వ్యాప్తిరేవేతి తథాచ తస్య లక్ష్యతయా తద్వారణప్రయాసో వ్యర్థః ఇతి భావః తథాత్వేపీతి ఉభయత్వావచ్ఛిన్నయస్య మూర్తత్వ
స్య మనసి సత్త్వేపి వ్యర్థః తథాచ హేతుతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నహేతుమత్త్వావచ్ఛేదేన సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసాధ్యవత్తాస్థల ఏవ వ్యాప్తిరతో నైకల్లత్వ
తి భావః వృత్తిమతి వ్యాప్త్యభావస్య వ్యభిచారనియతత్వాద్వ్యభిచారం గ్రాహయతీనేతి అత్ర మూర్తత్వేతనమనసో వ్యర్థః నను వహ్న్యాదిభేదమాదా

రితినవసాధ్వంసస్య గోత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్వీకారేపి సాధ్యతాఘటకీభూతకాలికవిశేషణతావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిరహో ఫలతి సమవాయా
దివ్యాప్తిం శృన్వదా సత్తితి వాచ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధాన్యసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వస్యైవ హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగిత్వస్య లక్షణే ప్రవేశ్యత్వాత్తత
ఏవ సమవాయాదిసంబంధావచ్ఛిన్నవహ్న్యాద్యభావమాదాయ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తివారణ త్తస్య ధ్వంసప్రతియోగితాసాధారణ్యేపి తత్ర
ఆహ యదా స్పందణితి స్పందవతి ఖండప్రలయమసర్గాంతరీయధ్వన్యగుణకర్మప్రాగభావసత్వే తద్ధ్వన్యగుణకర్మత్వావచ్ఛిన్నధ్వంసవిరహాదతివ్యాప్తిరితి భావః నను మహా
ప్రలయపూర్వతృతీయక్షణోత్పన్నగుణకర్మత్వావచ్ఛిన్నధ్వంససత్వాన్నాతివ్యాప్తిః తదానీమపి చరమోత్పన్నగుణకర్మనాశానుగుణస్య పరమాణుస్పందస్య సత్వాత్తథా హి
మోక్షేపరమాణూత్తరసంయోగేన ప్రలయపూర్వక్షణ ఏవ పశ్చాత్తస్య వినాశ్యత్వాత్తద్వ్యణుకపరమాణూత్తరసంయోగస్యవకార్యద్రవ్యనాశస్యైవస్వకా
రణనిభవ్యమాశ్రయనాశాదేవ తన్నాశసంభవాదిత్యత ఆహ యదాదృష్టమితి కేచిత్తు స్వమతే ధ్వన్యగుణకర్మసామాన్యసత్వాత్ స్పందసఖండప్రలయవ్యావృత్తిబలవత్త్వాప్ర
మాణాభావాత్ యదాదృష్టమిత్యాద్యుక్తం మిత్యాహుః తచ్చింత్యం నిత్యభిన్నమాదాయసత్వాద్ధి మేత్వవారణాయ జన్యమితి నిత్యసుఖాభివ్యక్తేర్మోక్షే స్వీకృతమతే స
ధ్యే మతత్వమాశంక్య సాధ్యాంతరమాహ దుఃఖమేవేతి నను కార్యమాత్రం ప్రత్యదృష్టస్య హేతుత్వాత్ప్రలయప్రాక్క్షణేపి తస్య సత్వం తత్కథం తదానీమేవ దుఃఖతావచ్ఛి

ఖాంసిం కినాసమం సామానాధికరణ్యద్భావసంధ్యుకావ్యాప్తిషు తాంద వప్త్వం యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టస్యానధికరణం హేతుమధికరణం తాదృశప్రతియోగితాన
వచ్ఛేదకత్వప్రవేశే వ్యర్థవిశేషణత్వం తపదమితి ధ్రుయం గోధ్వంసవత్త్వనేతి గవాత్యంతాభావస్య గోధ్వంసవిరోధిత్వాదితి భావః నవద్రైశికవిశేషణతయాయ
౧౧ ద్గోధ్వంసస్యాధికరణం తత్రైవ గవాత్యంతాభావస్య విరోధిత్వాత్ కాలికసంబంధేన గోధ్వంసవత్యపి ప్రలయే గవాత్యంతాభావసత్వే బాధకాభావాన్నా
తివ్యాప్తిరితి వాచ్యం ప్రాచాం మతే భూతలాదిదేశస్యైవ కాలస్యాపి ద్రైశికవిశేషణతయా గోధ్వంసవత్వాత్ ఇత ఏవ ప్రపంచం యుక్తం కాలే విశేషణతయా వాయ
నాశాధీనవాయుస్పర్శనాశః శబ్దానిత్యతాయాం మిశ్రైరుక్తః యద్యప్యేవమపి నాతివ్యాప్తిః సంభవః కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నగవాత్యంతాభావస్యైవ ప్రలయే కా
లికసంబంధేన వర్తమానత్వాత్ తత్త్వం సాదిమతి ద్రైశికసంబంధేనైవాత్యంతాభావస్య స్వీకారమాత్ తథాపి ప్రతియోగివ్యధికరణస్య ఘటితస్య వ్యాప్యవృత్తిసాధ్య
కస్థలే యలక్షణస్య అవశ్యం ద్రైశికవిశేషణతయాఽభావస్య హేతుసామానాధికరణ్యఘటితత్వాత్ తస్యైవ తత్రాతివ్యాప్తిర్భ్రాంత్యా కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతి
యోగితాకస్య ద్రైశికవిశేషణతయా హేతుమన్నిష్ఠాభావస్య ప్రసిద్ధ్యా తథాపి నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం స్పష్టకాలవృత్తిత్వవిశిష్టగోత్వాత్యంతాభావస్యైవ తాదృశ
స్యప్రసిద్ధత్వాదితి భావః మిశ్రమతే నిరవయవం తు మహాసంసర్గాభావే తిలకత్వం తాభావపదేనైతాన్యదిశతథావప్రలయే గోత్వావచ్ఛిన్నధ్వంససత్వాదేవ నాతివ్యాప్తి

కాలానవచ్ఛిన్నమిత్యర్థః

ప్రతియోగిమత్త్వపి కాలే తదత్యంతాభావసత్త్వే గవాద్యవచ్ఛేదే నాపిదానీం గోత్వం నాస్తి ప్రతీతేః కథం న స్యాదత ఆహ క్రియాశ్చేతి ఏకస్య ప్రతియోగిమత్తః కాలభేదే దేశభేదః
ప్రతియోగ్యనాధారదేశః తథాత్వమత్యంతాభావవత్త్వం అపరస్య తత్త్వం సాదిమత్తః కాలస్య భేదః స్వరూపావచ్ఛిన్నతథాత్వమితి పూర్వగ్రన్థయః ననువిదానమస్త్యేవ గోత్వ
మిత్యాదిప్రతీతేః కాలవృత్తిత్వయోరాశ్రయవృత్తిత్వయోర్వ గోత్వాభావావగాహిత్వమప్యాపపత్తి దేశస్య కాలవృత్తిత్వావచ్ఛేదకత్వమానాభావ ఇత్యత ఆహ దేశ ఇతి ఇత్యాద్యర్థః స్యా
దృశ్యత్వం తస్యానుభూయమానత్వేన తథా చానుభవవదేశస్య కాలవృత్తిత్వేనావచ్ఛేదకత్వే మానం అన్యథా గృహే నేదానీం గౌరితి ప్రత్యయబలాద్గృహరూపదేశస్య గవాత్యంతాభావవ
త్త్వాయోగమపి కాలే నావచ్ఛేదకస్యాత అత్రాపి గవాభావే గృహవృత్తిత్వే తత్కాలవృత్తిత్వే యావగాహితాయాస్సువచత్వాదితి భావః నన్వేవమపి ప్రతియోగివ్య
ధికరణస్య ఘటత్వస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వం సాధ్యస్యేష్టవేయ వ్యాప్తిలక్షణస్య గోత్వమాదాయ గోత్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిరేవ గవాద్యభావస్య వృత్తికాలే ప్రతియోగిసమానాధికరణతయా
లక్షణఘటకత్వాదత ఆహ తత్స్థానస్య ఇతి గవాదిశూన్యస్యేత్యర్థః తథా చ యత్కించిద్వ్యక్తికరణావచ్ఛేదేన ప్రతియోగివ్యధికరణస్యం యదగ్రే వాచ్యం తస్య గవాద్యభావేపి స
త్వాన్న తత్రాపి లక్షణే అతివ్యాప్తిరితి భావః న చేతి వాచ్యమిత్యన్వయః సంసర్గాభావవిశేషణ ఇతి సదా తేన సంసర్గాభావ ఇత్యర్థః సంసర్గేతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంస
ర్గకః యః ప్రతియోగ్యారోపః తజ్జన్యప్రతీతివిషయో యో ఽభావస్తత్త్వమిత్యర్థః సంసర్గస్తాదాత్మ్యభిన్నో గ్రాహ్యః తేన ఘటదవృత్తిసా ప్రాగభావధ్వంసయోరవ్యాప్తిరపూ

౨ ద్వ్యణుకతావచ్ఛేదరీతిః ఖండప్రళయమితికేషాంచిత్ ధ్వంసస్యైకక్షణం చిరత్రాగభావస్య వసత్వేన ద్వ్యణుకత్వస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వవ్యక్తిత్వేనానవచ్ఛేదకత్వాదిత్యర్థః నను
భా॥౪౬॥ క్షణధ్వంసస త్వావస్థాతివ్యాప్తిః దుఃఖాదేస్సాక్షాత్కారగాశ్చ తయాంతదానమసంభవాత కించనిఖిలబ్రహ్మాండానాం యుగపత్ప్రళయానభ్యుపగమే బ్రహ్మాండాంతర
వృత్తిదుఃఖముపాదాయసత్త్వాత్ తురేవాయమతఆహ యదాయస్యేతి అత్ర వతదియసుషుప్త్యాదిసమయే తదీయఆత్మనాదివిరహాద్వ్యభిచారకస్థుల ఏవోక్తధ్వంసాదిప్రతియో
౧౧ గితాయాంగోత్వాదిధర్మావచ్ఛేద్యత్వమనాంఛావః గానస్థైత్వాదిప్రతీతి గో(ప్రతియోగికధ్వంసాద్యవగాహిత్వాత్పాపత్తేః బాధనిశ్చయాదిప్రతిబంధకత్వేన
రోధకస్యనవధాదాత్యంతాభావయోర్గోత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వోపగమాత్ సర్వైతంతద్గోత్వావచ్ఛిన్నత్వబుద్ధింప్రతితద్గోత్వావచ్ఛిన్నాభావవత్తానిశ్చయ
12 త్వేనవిరోధితయా తద్గవాత్యంతాభావస్యైవ తద్గోధ్వంసాద్యపి తద్గోత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వమావశ్యకమితి వాచ్యం ఏకసంబంధేన తద్గవాత్యంతాభా
వత్రపేసంబంధాంతరేణ తద్గోమత్తాత్త్వబుద్ధ్యుత్పాదాత్ సంబంధవిశేషమంతర్భావ్యైవ అత్యంతాభావగ్రహస్య ప్రతిబంధకతయా ధ్వంసవత్తాగ్రహసాధారణ్యభా
వాత ధ్వంసత్వస్యాఖావతాచ్ఛఘటితత్వేన తదవగాహిబుద్ధేరత్యంతాభావసాధారణ్యయోగాత్ కైశలిశయెనఆహ మతేపతితి సనుప్రతియోగిమత ఇవేత్యసిద్ధం తత్రాప్యత్యం
తాభావానుపగమాదత ఆహ అన్యథేతి తస్యేతి గవాదేరత్యంతాభావస్యేత్యర్థః తేన గగనాద్యభావస్య గోవిశిష్టగోత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రళయవృత్తిత్వేపి న క్షతిః కాలమాత్రె
తి అత్ర గవాత్యంతాభావస్య ద్విశికవిశేషణతయా కాలమాత్రావృత్తిత్వం ప్రాప్తైరప్యత ఏవ సదావతత్వవ్యవహారస్య కాలికవిశేషణతయైవ సంభవాదితి విభావనీయంనను
[illegible]

తాదాత్మ్యేన గవాదేస్సాధ్యతాయాం తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వంతాభావాప్రసిద్ధ్యా సాస్నాశత్వాదావ్యాప్తేరిత్యర్థః । ఇదమప్యభావవృత్తిరభావ్యోన్నాధికరణస్వరూపో
నవాధర్మా ప్రతియోగ్యభావ ఏవధర్మిగో భేద ఇతి మతే అన్యథా ఘటభేదరూపస్య ఘటభేదత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య పటభేదస్వరూపస్య పటత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య వాపటవనిష్ఠప్ర
తియోగితాయా ఏవ తాదాత్మ్యసంబంధావచ్ఛిన్నత్వాదవ్యాప్తిర్విరహాదితిద్వయం ననువిషయతాయా వృత్తినియామకత్వేన తేజ్ఞానాభావప్రసంగ గగనాదావసహజత్వవ
వప్రతియోగివ్యధికరణత్వాతిశ్నాతివ్యాప్తేరత ఆహ విశేష్యగుణేతి అత్ర వృత్తికారణీభూతకేశకాలకదిత్యుత్రవకారావేకావికేన దిశేవ ద్రవ్యకేన సంబంధేన విశేషగుణస్య సత్త్వే
తదభావ్యోన ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాభావవత్వతివ్యాప్తిః విశేషపదం వృత్తికారకజ్ఞానాపేక్షావృత్త్యాదిత్యక్తౌ సంబంధసామాన్యేన విశేషగుణస్య మనస్యసత్త్వాన్నా
తివ్యాప్తిస్సంభవః కాలోపాధిత్వవద్గుణోపాధిత్వస్యాపి మనస్యసత్త్వాద్దవ్యాప్తవత కాంత అన్యథా కాలోపాధిత్వమపి నాలదత ఇత్యేకమనోన్యేతి యత్తుమూర్తమూర్త్తస్యది
గుణోపాధిత్వం మహాదిగ్వృత్తితాయా మవచ్ఛేదకత్వం నత్వధికరణత్వమితి ప్రాచాంమతే సంబంధసామాన్యేనైవ తస్య విశేషగుణానధికరణత్వాత్త మనోన్యపదమితిత
న్మందం ఏవమప్యవచ్ఛేదకతాసంబంధేనైవమనసో విశేషగుణవత్తాయాస్సంభవేన మనోన్యేత్యస్యాపి యత్నాన్యపత్తేః ననుస్వమాత్రదిక్కాలయోరేకత్వేనానతిరిక్తత్వాద
త్ర వ్యాప్తిరేవేత్యత ఆహ జ్ఞానత్వేన చజ్ఞానేః వ్యాప్యవృత్తిత యాంతత్వాధ్యకేప్రతియోగివ్యధికరణప్రవేశాద్దాతివ్యాప్తిరితి తాత్పర్యం సమవాయేనావ్యాప్యవృత్తిగ్ర

ఖాం సిం ర్వకాలాంతేవప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాభావస్యైవసంబంధాభావప్రతియోగ్యారోపః ప్రాగభావధ్వంసయోః ప్రత్యక్షే హేతురత్యస్తుయోగాంశవ్యాప్యరితిత్రాబా
మాశయః నియమఘటితమితితథావచ్ఛేదాదిప్రసంగఇతిభావః తత్ర ఖండత్వేనియమాంతరస్యసాధ్యసంబంధితావచ్ఛేదకరూపవత్త్వాదిస్వరూపస్యపృథక్త్వేన స్వభావబుద్ధౌప్రతి
౧౩ యోగ్యారోపస్యహేతుత్వమానాభావాదుక్తసంసర్గాభావత్వఘటితవ్యాప్తిలక్షణస్యఅసంభవః కథంచిదభావతాకేతప్రత్యక్షేంప్రతిప్రతియోగిఆరోపస్యహేతుత్వే
ప్యేవారోపిఅతీంద్రియసాధ్యకేవ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః తత్రహేతుసమానాధికరణసాధ్యాభావస్యఅతీంద్రియాన్నిరుక్తసంసర్గాభావత్వవిరహాదతఆహావచ్ఛేతిభేదభిన్నా
13 భావత్వంసంసర్గాభావత్వంసదానత్వవిశిష్టంచతదేవఅత్యంతాభావత్వంభేదత్వంతుసంసర్గవిధయాతాదాత్మ్యావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వమనుయోగితావిశేషావేతన్నిశయ
ఃయతుభేదత్వాదివద్ధ్వంసగాభావత్వమఖండోపాధిరితి తత్తుఅఖండభేదత్వాదివదఖండస్యసంసర్గాభావత్వస్యానుభవేనావిషయీకరణత్వాంత్రికేవ్యవహారస్యభేదభి
న్నాభావత్వాదినాప్యుపపత్తేః వస్తుగతిమనురుధ్యాహంఅసుపదమితివివేచయిష్యతఇతితదపివాక్యోపాదేయమితాదిగ్రంథేనతిశేషః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధేనప్రతియోగ్యవైయధికరణ్యఘటితంలక్షణమభిప్రేత్యాహప్రయోజనవిదహంఇతి ధూమాదిసమానాధికరణస్యవహ్న్యాదిభేదస్యప్రతియోగిసమానాధికరణత్వా
త్సమాదాయావ్యాప్తివిరహాదితిభావః వ్యాప్యవృత్తిసాధ్యకేష్వేవయలక్షణస్యసంభృతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాఘటితత్వాత్తదభిప్రేత్యాహఅవ్యాప్యేత్యేతి

యోగిసామానాధికరణ్యస్యాభావేవ్యాప్తిః విరహాదితి ధ్యేయం ననుసమవాయాద్యవచ్ఛిన్నవహ్న్యభావమాదాయావ్యాప్తిః వారణాయ ధూమాగ్రే సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్న
త్వమవశ్యం నివేశనీయం తథాచ కపిసంయోగవత్ తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయామేతద్వృక్షత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః భేదమాత్రస్యైవ సత్త్వే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాదాత్మ్యేన
సంబంధేన ప్రతియోగివ్యధికరణస్య ప్రసిద్ధిరతః ఆహ సంబంధేనేతి తదేవ ఘటయతి భవతీత్యాదినా తాదాత్మ్యేన వస్తుమాత్రస్యైవ వ్యాప్యవృత్తితయా తాదృశసంబంధేన
సాధ్యతాయాం ప్రతియోగివైయధికరణ్యప్రవేశాదిద ముక్తమితి వా వ్యాఖ్యేయం మూలావచ్ఛేదేన కపిసంయోగావచ్ఛేదస్య వృక్షాదావప్యయమంగీకారాత్ తాదాత్మ్యేన కపిసం
యోగవతో వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్ తన్మతే సంప్రతియోగ్యనధికరణహేతుమన్నిష్ఠాభావే ప్రతియోగిమన్నిష్ఠత్వేన ప్రకారః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన యో యః ప్రతియోగి
సంబంధినః తత్తద్భిన్నత్వావచ్ఛిన్నభేదకూటవిశిష్టహేతుమద్వృత్తిత్వస్యైవ తత్ర వక్తవ్యత్వాత్ తవస్తుతస్తు తాదాత్మ్యేనాపి కస్యచిజ్జన్యస్య ప్రాగుక్తం వ్యాప్యవృత్తి
త్వం తథా యథాశ్రుతమేవ సమ్యక్ ఇతి తు ప్రతియోగ్యనధికరణహేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితాయాం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వయత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయా
భావస్తాదృశవహ్న్యాదినిష్ఠస్య తాదాత్మ్యేన సాధ్యతాయాం వ్యభిచారిణ్యతివ్యాప్తిః అతః ప్రతియోగ్యనధికరణత్వం పరిత్యజ్య ప్రతియోగిసంబంధిత్వమవశ్య
నివేశనీయమితాశయేన సంబంధిత్వముక్తం ఘటాదౌ ఘటస్యానుకపిసంయోగాభావస్యాపి గుణాదౌ ప్రతియోగిసమానాధికరణత్వాత్ కపిసంయోగవత్ తద్వృక్షత్వాదిత్యా

వ్యాం సిం హదశాయామపి సంబంధసామాన్యేన ప్రతియోగివైయధికరణ్యఘటితత్వాపకత్వే భిన్నానాం సమవాయేన జాత్యనుమితౌ త్వాపత్తౌరేవ ప్రసక్తేరితి వ్యాప్తిపదార్థ
౧౪ త్వాత్ జాత్యాదేరపి ప్రాగుక్తవ్యాప్త్యవృత్తిత్వవిరహాద్వ్యాప్తౌ వ్యాప్తిః యోజయతి సాధ్యతావచ్ఛేదకవిశేషణతాదిక్రతాం కాలికేవ ఏకార్థసమవాయస్యాపి స్వాత్మకఏ
వచ్ఛేదకరూపసంబంధ ఇతి తత్రాపి జాత్యేకార్థసమవాయోపేతాన్వయః భావత్వాత్ తథాపి తత్త్వాదిప్యపి కేచిత్ప్రతియోగితేతి తద్భావవద్జ్ఞానాద్యభావస్య తాదృ
14 శేన సమవాయేన ఘటాదౌ ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాన్నాతివ్యాప్తిః న చ తాదృశయత్కించిత్సంబంధేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యభావాత్ తత్ర చ వహ్నిసా
మానాధికరణ్యభావస్యాపి ధూమవత్త్వే దృత్తావచ్ఛేదేన మహానసీయసంయోగేన ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యత్వాద్వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిః స్వప్రతి
యోగితావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యేన తథాత్వే జాత్యైవ జాతిమాన్ జాతిత్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిః సమనియతాభావానామైక్యేన తయోః సమవాయేన జాత్య
భావస్యైవ తాదాత్మ్యేన జాతిమద్భిన్నాత్మకత్వాత్ తస్య స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాదాత్మ్యేన యజ్జాతిసంబంధితద్వృత్తిత్వేన ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాసం
భవాదితి వాచ్యం స్వప్రతియోగిత్వం యాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నం తాదృశసంబంధేన యత్ప్రతియోగిసంబంధితద్వృత్తిత్వాభావస్యైవ తత్త్వాద్ధూమయోగసంబంధా
వచ్ఛిన్నవహ్న్యభావప్రతియోగితాయాః మహానసీయవహ్నిసంయోగత్వాద్యవిశిష్టానవచ్ఛేద్యతయా వహ్న్యభావస్య పర్వతాదౌ మహానసీయవహ్నిసంయోగేన ప్రతి

తియోగ్యసామానాధికరణ్యసత్త్వాదేవనాతివ్యాప్తిరత ఆహ ప్రతీతేరితి ఇత్యుక్తే ప్రతీతిసిద్ధసంయోగాభావనిష్ఠస్య సంయోగసామానాధికరణ్యస్యావచ్ఛేదకత్వాభావ
మేవ గుణాదావవగాహతే ఇతి భావః వస్తుత ఇతి మూలకారః తన్మతే తదపి హేత్వధికరణ ఇతి తేన కపిసంయోగాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యావచ్ఛేదకే భూతే గుణత్వావ
చ్ఛిన్నత్వపక్షే కపిసంయోగ ఏవ తత్త్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిరితి భావః నను హేత్వధికరణప్రతియోగివైయధికరణ్యావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వం ప్రతియోగిసామానాధికరణ్యానవచ్ఛే
దకభూతహేత్వధికరణవృత్తిత్వం తచ్చ వహ్నిమద్వృత్తేరవచ్ఛేదకత్వవిరహాదప్రసిద్ధం గురుతరం చేత్యత ఆహ ప్రతియోగ్యనధికరణేత్యాదికస్యాదితి అనధికరణాద్యమితి పాఠ
న్వయః తద్భిన్నత్వేనేతి ప్రతియోగివృత్తిత్వం తదేవోద్దేశ్యః స్వమతే సంయోగసామాన్యాభావస్య కేవలాన్వయిత్వాత్ తదభావాప్రసిద్ధ్యా కం సత్త్వాదికం చ ఘటత్వాదేరేవ అత సాధ్యాభావాంతర
మాహ ద్రవ్యత్వాభావేతి యద్యపి ద్రవ్యత్వాభావస్య వ్యాప్యవృత్తిత్వాత్ తదభావాప్రసిద్ధ్యా కే ప్రతియోగివైయధికరణ్యప్రవేశాదివిదమయుక్తం న చాత్ర కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నద్రవ్యత్వా
భావస్యాప్రసిద్ధిః సా చ గుణాద్యవచ్ఛేదేన కాల ఏవావ్యాప్యవృత్తిరితి వాచ్యం తథాసతి తస్య కేవలాన్వయిత్వాత్ తదభావాప్రసిద్ధిః సత్త్వాదేస్సద్ధేతుత్వేన తత్రాతివ్యాప్తిరూపస్యాసా
చిత్త్వాత్ తథాపి సత్త్వహేతౌ ద్రవ్యత్వాభావస్య వ్యధికరణధర్మావచ్ఛిన్నాయామపి ప్రతియోగ్యసమానాధికరణసత్త్వవన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకం ద్రవ్యత్వాభావత్వ
మితాత్పర్యకారకవ్యాపకత్వజ్ఞానాదనుమిత్యాపత్తిరేవ అత్రాతివ్యాప్తిశబ్దార్థః వస్తుతః ద్రవ్యత్వాభావస్యాపి న ప్రాగుక్తవ్యాప్యవృత్తిత్వమితి ధ్యేయం ప్రథమే సాధ్యేతి

ఖాంసిం దావవ్యాప్తిరిత్యత ఆహ తద్విశిష్టస్యేతి ప్రతియోగ్యసమానాధికరణయద్విశిష్టస్య యద్ధర్మః తథా చ హేతుమతి వృక్షాదౌ సంయోగవద్వృత్త్యత్యన్తాభావవిశిష్టసంయో
గాభావేనాసిద్ధిర్నావ్యాప్తిః విశిష్టాధేయత్వమప్యతిరిక్తమిత్యాశయేనేదం యద్వా తద్విశిష్టస్యేత్యస్య హేత్వధికరణేऽన్వయః తత్ర చ షష్ఠ్యర్థోऽధికరణత్వం తేన ప్ర
౧౫ తియోగిసామానాధికరణ్యస్య భావవిశిష్టాధికరణం యద్ధేత్వధికరణం తద్వృత్త్యత్యన్తమభావే వాన్యస్మిన్ యద్ధర్మః యద్యపి ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యం హేతువిశేషణత్వ
త్వే ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యవిశిష్టో యో హేతుస్తదధికరణవృత్త్యభావస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వం వ్యాప్తిః యంతావత్రైవ సంయోగ్యత త్వాదితాదవస్థా దాతివ్యా
ప్తిసంభవః వృక్షస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్య విభిన్నహేత్వధికరణత్వాభావాత్ తథాపి కేర్మశివసంయోగాభావః ప్రతియోగ్యసమానాధికరణ ఇత్యగ్రిమమూ
లస్వరసస్యైవ హేతుసమానాధికరణాభావస్యైవ విశేషణం ప్రతియోగ్యసామానాధికరణ్యం ద్రుమత ఏతావాన్ ప్రయాస ఇతి ధ్యేయం నను ఘటదస్య వ్యాప్యవృత్తిత
యా ప్రతియోగిసమానాధికరణాభిన్నత్వాద్ద్వైవ ప్రాగుక్తాం వ్యాప్తిమాకారసంభవే తద్విశిష్టస్యాధికరణం వ్యర్థమిత్యత ఆహ తద్వ్యాప్యేతి ప్రతియోగిమద్వృత్తిభి
న్నత్వమిత్యర్థః ఆవశ్యకవృత్తితి కపిసంయోగ సత్త్వాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిరిత్యర్థః అత్ర తిలిప్సరసాదిత్యనేనాన్వయః న తదభావవత్త్వమితి తథా చ సంయోగవాన్
సత్త్వాదిత్యాదావతివ్యాప్తిరితి భావః నను సంయోగాభావే గుణేన సంయోగసామానాధికరణ్యమితి ప్రతీతిబలాదేవ గుణేऽవచ్ఛేదేన సంయోగసామానాధికరణ్యాభావే ప్ర

15

మానాధికరణత్వాత్ గగనాభావస్స్వసంయోగసంబంధేన అభావత్వావచ్ఛిన్నాభావతయా అఖండశః ప్రసిద్ధావపి తస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వే సంభవాత్ ఏతేన ని
త్యత్వవిశిష్టగగనాభావస్య యోఽభావస్తదభావత్వేన గగనాభావస్య తత్తస్య కేవలాన్వయితయాఽన్యత్రాపి నిత్యత్వవిశిష్టగగనాభావస్యాభావో నాస్తీతి ప్రతీతిప్ర
సంగాత్ ఇత్యంతమనిత్యత్వవిశిష్టాభావ తథాత్వమిత్యుక్తావపి న నిస్తార ఇతి చేదత్ర నవ్యాః యథా ప్రతస్య ప్రాగుక్తం ప్రమేయప్రతియోగివ్యధికరణాభావస్యాప్రసిద్ధ్యా వహ్నిమా
న్ ధూమాదిత్యాదావసంభవః అతో యత్కించిత్ప్రతియోగిత్వం యాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నం తాదృశసంబంధేన స్వప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాన
ధికరణం యత్ తన్నిధనాధికరణం తన్నిష్ఠాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమేవ లక్షణార్థ ఇతి వాచ్యం తథా చ సద్ధేతు జలహ్రదవత్ పర్వతాదౌ
వవానసత్త్వాదిత్యత్రాపి సంయోగసంబంధేన ఘటాభావ ఏవ ప్రతియోగివ్యధికరణః తదీయం ఘటాదినిష్ఠప్రతియోగిత్వం యాదృశసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నం తాదృ
శసంబంధేన సాధనవత్యాం ద్రవ్యస్య తదీయప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యాత్ తత్ర నైవమపి తదీయసాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతస్వరూపసంబంధావ
చ్ఛిన్నప్రతియోగితాప్రసిద్ధ్యా న దోషసంగతిః పూర్వోక్తగగనవృత్తిత్వవిశిష్టస్య ఘటాదేరభావస్యాభావ ఏవ తత్ప్రసిద్ధిరితి ప్రాహుః స్వావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నస్వని
రూపకాభావప్రతియోగ్యసమానాధికరణహేతువ్యధికరణవృత్త్యభావప్రతియోగితాసామానాధికరణ్యసంబంధావచ్ఛిన్నత్వయద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావః ఇత్యగ్రిమలక్షణార్థ

స్వస

శాం.సిం వాప్తిః సంగ్రాహ యతి సాధ్యాభావవతఇతి తత్ప్రతియోగితావచ్ఛంయోగాత్మనస్సాధ్యాభావస్య ప్రతియోగియత్సంయోగవిశేషాభావస్య దృత్తావదితద్ఘటః ద్వితీయేతి
వ్యాప్తిం యోఖియతి నిత్యత్వాద్ దతి నిత్యత్వాదివిశిష్టం యత్ద్రవ్యత్వం తదభావాత్మకో యస్సాధ్యాభావస్య ప్రతియోగి తదధికరణతావృత్తాసాధ్యాభావవత్యోం ద్రవ్యస్సేతిఫూ
౧౬ ర్వోక్తస్య యః సను విశిష్టద్రవ్యత్వాభావాన్ ద్రవ్యత్వస్వరూపస్య సాధ్యాభావస్య ప్రతియోగికేంయ విశిష్టద్రవ్యత్వస్యేతి ద్రవ్యత్వం ప్రతియోగివ్యధికరణమేవేత్యత ఆహ
16 స్వాభావాభావేతి స్వంనిత్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వం నవనిత్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వాభావసాభావాన్ విశిష్టద్రవ్యత్వం విశిష్టస్యానతిరిక్తం తయా బన్ద్రవ్యేపి నిత్యత్వం విశిష్టద్రవ్య
త్వాభావాన్నాప్తి అతిప్రసంగాత్ కింతు నిత్యత్వే తద్వ్యాదిక మేవేతి నాతివ్యాప్తిరితి వాచ్యం విశిష్టాధికరణతాయాః ప్రతీతినియామకత్వాదతిప్రసంగభంగ
నిత్యత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వముపేత్యనిత్యగతసంఖ్యాపరిమాణాద్యాత్మకాభావే కల్పనానౌచిత్యాత్ సాభావాభావస్యైవ ప్రతియోగిత్వమితి సిద్ధాంతాశ్వనన్వేవమ
పి నిఖిలాం భావానాం స్వాశ్రయ తత్తద్వ్యక్తిం వృత్తిత్వవిశిష్టం యత్స్వం తదభావాత్మకప్రతియోగినా సమానమానాధికరణత్వాత్ప్రతియోగివ్యధికరణభావాప్రసి
ద్ధేన తనాతివ్యాప్తిః ఏక మాత్ర వృత్తీనాం గుణాదావ్యత్యకాభావానామపి పూర్వోక్తేన వృత్తిత్వవిశిష్టస్య స్వస్వయోగాభావస్యాద్వైకప్రతియోగినాం సాంతం సామానాధికర
ణ్యత నవవత్సమాం ఖండశః ప్రసిద్ధగగనాభావ ఏవ ప్రతియోగివ్యధికరణస్యాపి నిత్యవృత్తిత్వవిశిష్టాయోగగనాభావస్యదభావాత్మకేన స్వప్రతియోగినాస

రగం యద్ధి పమత్వస్థిత్యా భావస్య తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకమేవ ద్రవ్యత్వాభావత్వాదికమిత్యతో నాతివ్యాప్తిరితి భావః నచ వహ్నిమాన్ తత్పూర్వతత్వాదిత్యాదౌ
తత్తద్వహ్నిప్రతియోగికసంయోగసంబంధేన సాధ్యతాయామవ్యాప్తిః తత్పూర్వభావవిశిష్టఘటాద్యభావప్రతియోగిన స్వరూపసంబంధేనాధికరణాప్రసిద్ధేరితి వాచ్యం యత్ప్ర
తియోగితావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతానిరూపితస్వరూపసంబంధేన యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణతాసామాన్యాభావత్వం హేతుమత్స్వేన సంబం
ధేన తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య వివక్షితత్వాత్ ఘటత్వావచ్ఛిన్నాధికరణతాసామాన్యస్యైవ తద్వహ్నినిరూపితసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతానిరూపిత
స్వరూపసంబంధేనాభావస్య హేతుమతి సత్వేన తాదృశసంబంధేన ఘటాభావస్యైవ ప్రతియోగివ్యధికరణత్వసంభవాత్ తాదృశాభావవత్వం చ నిరవచ్ఛిన్నవిశేషణతయైవ
వాచ్యం అతః కపిసంయోగాధికరణత్వాభావస్య వృక్షవృత్తిత్వేపి కపిసంయోగి ఏతద్వృక్షత్వాదిత్యాదౌ నావ్యాప్తిః అత్ర చ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మావచ్ఛిన్నత్వం సాధ్యతా
వచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన గ్రాహ్యం తేన అయః పిండస్యాపి కాలికసంబంధేన ధూమత్వవిశిష్టం యత్త్వాదితస్య సంయోగేనాధికరణత్వేపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ
నాతివ్యాప్తిః ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేన తదవచ్ఛిన్నత్వనివేశేతు ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకమిత్యత్ర అవచ్ఛేదకత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధే
న గ్రాహ్యం అన్యథా విషయతాసంబంధేన రూపత్వవిశిష్టస్య జ్ఞానాదేస్సమవాయేనాభావస్య పృథివ్యాదావసత్వాత్ రూపవాన్ పృథివీత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిప్రసంగాత్

ఖాంసిం ప్రాయేణేదం సంయోగేన ఘటాభావస్యైవ ప్రతియోగివైయధికరణ్యస్యాలభ్యాదిత్యపి వదంతి ప్రాంచమతే సంయోగసామాన్యాభావసాధ్యకే మాంత్యత్వం విరుద్ధమతః కేపి సం
యోగసామాన్యాభావత్వేకే వృత్తిత్వాదౌ తత్త్వం ౩ాంబాంవచ్ఛేదేన గుణసామాన్యాభావసత్త్వాద్వృత్తిత్వాదికం పరిత్యజ్య ఆత్మత్వరూపహేతుకే యద్యపి వృక్షాదేః ప్ర
౧౨ సమవేతకేపి సంయోగస్వరూపాభావస్య ప్రతియోగినస్సమవేతసామాన్యాభావస్య ద్రవ్యమాత్రసమవేతాభావస్య వానధికరణత్వాద్వృత్తిత్వాదేరపి హేతుతాయా
మవ్యాప్తిః సంభవత్యేవ తథాపి సత్తాద్రవ్యత్వయోరేవ సమవేతాభావద్రవ్యమాత్రసమవేతాభావయోరభావత్వం లాఘవాత్ తయుకేపి సంయోగాద్యర్థకే సమవేత
17 మాత్రస్య తథాత్వం గౌరవాదిత్యాశయః గుణసామాన్యాభావస్య సంయోగప్రతియోగికత్వమావిష్కరోతి గుణసామాన్యేతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకేతి కేపి సంయోగ
యప్రతియోగితావచ్ఛేదకేత్యర్థః నవగుణసామాన్యాభావాభావో ద్రవ్యత్వమేవ న తు గుణః గౌరవాత్ అతస్సంయోగప్రతియోగిత్వం న గుణసామాన్యాభావస్యేతి వా
చ్యం ఘటాదావుక్తరీత్యా ఉదశాయాం గుణసామాన్యాభావస్యైవ సత్వే సద్రవ్యత్వస్య తదభావత్వసంభవాత్ అభావాభావస్య ప్రతియోగిత్వనియమాత్ ప్రతిభావః యా
వ్యశేతి తథాచ గుణసామాన్యాభావనిష్ఠప్రతియోగితాయాః అవచ్ఛేదకం యద్గుణసామాన్యాభావత్వం హేతుమతస్సదవచ్ఛిన్నానధికరణత్వేపి సంయోగాభావత్వ
స్య తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వాత్ తదుద్రూపేణ సంభవతాయాం మాన్యత్వహేతౌ నావ్యాప్తిః ద్రవ్యత్వాభావవాన్ సత్వాదిత్యాదౌ ద్రవ్యత్వాభావత్వావచ్ఛిన్నాధిక

గిత్వస్యైవ ఘటత్వసమవేతత్వ జ్ఞేయత్వాద్యవచ్ఛిన్నతయా యాదృశావచ్ఛేదకీభూత జ్ఞేయత్వాద్యవచ్ఛిన్నస్య హేతుమతి సత్వాత్ ప్రతియోగివ్యధికరణప్రసిద్ధిః
నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్వరూపమేవ ప్రతియోగిత్వమిత్యదోషః సమవాయేన వహ్నిసాధ్యత్వే ధూమాదావతివ్యాప్తిప్రసంగాత్ సమవాయావచ్ఛిన్నవహ్న్య
భావస్య వహ్నిత్వస్వరూపం యత్ప్రతియోగిత్వం సమవాయవత్త్వం యోగస్యాపి తదవచ్ఛేదకతయా స్వావచ్ఛేదకీభూతతాదృశసంబంధేన సాధనవతః ప్రతియో
గ్యనధికరణత్వాభావాత్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకీభూతయత్కించిత్సంబంధేన ప్రతియోగ్యనధికరణత్వోక్తౌ తద్వారణేఽపి సంయోగేన వహ్నిసాధ్యకే ధూమా
దావవ్యాప్తిః సమవాయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావస్యైవ సమవాయేన ప్రతియోగివ్యధికరణస్య వహ్నిత్వస్వరూపం యత్ప్రతియోగిత్వం తస్యైవ సంయోగేనావచ్ఛిన్నత్వా
దితి చేదత్ర వదంతి ప్రతియోగిస్వరూపమవచ్ఛేదకస్వరూపం వా యత్ప్రతియోగిత్వం తదపి కస్యచిదభావస్య కేనచిదేవ ధర్మేణ సంబంధేన వావచ్ఛిన్నం వ్యవహార
బలాత్ న తు సర్వేణ ధర్మేణ సంబంధేన వా సమవాయావచ్ఛిన్నవహ్న్యభావప్రతియోగిత్వం సంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నమిత్యాదివ్యవహారాభావాత్ తథా చ
యదభావీయయత్ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన యత్ప్రతియోగిత్వనిరూపితావచ్ఛేదకీభూతధర్మావచ్ఛిన్నసంబంధిత్వం హేతుమతస్తదభావీయతత్ప్రతి
యోగితానిరూపితావచ్ఛేదకతాశూన్యత్వం సాధ్యతావచ్ఛేదకే వివక్షితమిత్యదోషః యత్ప్రతియోగిత్వమపహాయ యాదృశప్రతియోగిత్వఘటితానాదర్తన్తా

ఖాం౦సిం వస్తుతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధావచ్ఛిన్నంయదవచ్ఛేదకత్వం తన్నిరూపితస్వరూపసంబంధేనైవ నిరుక్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యాభావస్సాధ్యతా
వచ్ఛేదకధర్మస్యైవ తేఽప్యుక్తః తేన వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ యత్ర వహ్నిత్వనిరూపితసమవాయసంబంధేన సాధ్యతావచ్ఛేదకత్వం తత్ర తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రతి
౧౮ యోగ్యనధికరణహేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వస్యాప్రసిద్ధావపి న క్షతిరితి ధ్యేయం అత్ర యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకధర్మైతాదృశప్రతియోగితా
శ్రయాధికరణం యద్యద్వ్యక్తి నిష్ఠాధికరణతానవచ్ఛేదకత్వస్య అధికరణతావచ్ఛేదకత్వస్య వద్యోవ్యక్తితాత్వేనసంతోంధ్యేఽమిభేదకూటవత్వమేవ యాదృశప్రతియో
18 గితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వమిత్యస్యార్థః బోధ్యః తేన ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదిప్రతీతౌ వహ్నిరవశ్యక్లృప్తాంశః పర్వతత్వవత్వరత్వాదివిశిష్టనిష్ఠధూమాధికరణతా
ఘటితచేరాపపత్తౌ ధూమత్వాదిఖండధర్మావచ్ఛిన్నాధికరణతాయాం ఉమానాభావాత ధూమాదిసామాన్యాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకం యద్ధూమత్వాదికం తదవ
చ్ఛిన్నాధికరణతాప్రసిద్ధావపి ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః ధూమాధికరణతత్తద్వ్యక్తిభేదకూటవన్మహానసాదావపి ధూమాదిసామాన్యాభావస్య ప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నైవాధికరణత్వసంభవాదితి ధ్యేయం నన్వత్ర ప్రతియోగిత్వం నాతిరిక్తః పదార్థః ప్రతియోగిత్వం స్వరూపసంబంధ ఇత్యుక్తం తత్తద్గ్రంథవిరోధాత్ తస్మి
న్స్వరూపసంబంధవిశేషః సమవాయాదిప్రతియోగిస్వరూపః తథా వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదౌ సర్వత్రాసంభవః ఘటాదిస్వరూపస్యైవ ఘటాద్యభావప్రతియో

పి యాదృశవృత్తిత్వేన సంబంధేన హేతుమన్నిష్ఠస్య ఫలమాహ ధూమసమవాయిత్వప్రతియోగితాయాశ్చేతి అవచ్ఛేదకత్వేపి వహ్నిత్వస్య తస్య యః సాధ్యస్యసమవేతత్వాదేః
ఫలమాహ ధూమసంయోగిత్వాదినను తాదాత్మ్యేన గవాదేస్సాధ్యత్వే సాస్నావత్త్వాదావవ్యాప్తేః తత్ర సాధనవన్నిష్ఠాసాస్నాభావప్రతియోగితాయాస్సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబం
ధావచ్ఛిన్నత్వమానాభావస్య స్వయమేవకాష్ఠాధికారతః పృథగుపన్యస్తత్వాత్ ఏవం చ సప్రతియోగిత్వాదితాదాత్మ్యవృత్తినియామకస్వాభావత్వసంబంధేన సాధ్యతాయామపి తాదృశ
సంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాప్రసిద్ధేరత ఆహ యద్వేతి యత్తు ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన వ్యధికరణస్య ప్రవేశః పునః ప్రతియోగితాయాం సాధ్యతావ
చ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వవివక్షాయాం గౌరవాద్వృత్త్యాదికల్పైతి తన్న సంబంధాంతరావచ్ఛిన్నత్వం చ సంతతప్రతియోగిత్వావచ్ఛేదకభేదమాహుఘటితత్వేనయ
వృత్త్యాదికల్పస్సైవ గౌరవాదితి సంబంధఘటనేన సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన న చ తత్త్రమతద్వ్యయ ఏవ పర్వతాద్యనుయోగికసంబంధేన సాధ్యతాయాం తత్రాద్యా
మేవావ్యాప్తేః తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగినోయదధికరణం తదన్యవృత్తిస్సాధనతావచ్ఛేదకసంబంధేన యత్ప్రతియోగిసంబంధితదన్యత్వస్య
వహేతుమత్త్వప్రసక్తేరితి వాచ్యం తాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతానిరూపితవిశేషణతావిశేషేణ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధి
కరణతానిరూపితవిశేషణవిశేషేణ వా ప్రతియోగ్యధికరణవృత్తిసాధ్యాభావస్యాప్రసిద్ధత్వాత్ ఆస్యధారాధికసంబంధేన సర్వస్యైవ హేతుమత్త్వాత్ ప్రతియోగ్యధికరణత్వాత్తత్ర

జాం॰సిం దృశార్థలాభాత్ నచ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్వరూపం యదిప్రతియోగిత్వం తదాయదభావీయ యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన యదభావీయప్రతియో
గిత్వావచ్ఛిన్నస్యానధికరణత్వం హేతుమత ఇత్యేవ సమ్యక్ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధికరణత్వే ప్రత్యేకం వ్యర్థమ్ ఇతివాచ్యం వహ్నిధూమోభయవాన వహ్నేరిత్యాదావతి
౧౯ వ్యాప్తేః హేతుమన్నిష్ఠస్యైవ వహ్నిధూమోభయత్వావచ్ఛిన్న ప్రతియోగిమత్వాదిత్యస్య స్వరూపగ్రాహ్యసామానాధికరణ్య ఇతి పరామర్శే గ్రాహ్యస్య సాధ్యసామానాధి
19 కరణ్య ఇత్యర్థః సంబంధవిశేషేణైవ సాధ్యసాధనయోస్సామానాధికరణ్యజ్ఞానాదనుమితిః తద్బుద్ధిప్రతిబంధకత్వస్యైవ విరోధస్య హేత్వాభాసత్వమితి మతే నేదం
యదివ యేనకేన సంబంధేన సాధ్యసాధనయోస్సామానాధికరణ్యజ్ఞానాదనుమితిః స్వవ్యాపకసంబంధితామాత్రం వా వ్యాప్తిః వ్యాపకత్వఘటక ఏవ సాధ్యసాధనయోస్సంబం
ధవిశేషప్రవేశాదేవ అతిప్రసంగభంగాదితి విభావ్య తత్ తదా పరామర్శేన సాధనస్యానుమిత్యా చ సాధ్యస్య గ్రాహ్యం యత్ప్రవృత్తితావచ్ఛేదకధర్మేణ సాధ్యం సామానాధికరణ్యం త
త్ప్రవిష్టో యాదృశసంబంధ ఇత్యర్థః ధూమోధ్వః ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ మహానసీయవహ్నిసంయోగేన సత్వేఽపి తత్సంయోగమాత్రేణ హేతుమత్తామాదాయాప్తిః ఏవం
త్రవ్యభిచారే ఘటానుయోగికసమవాయేన సత్వాదిహేతౌ సమవాయమాత్రేణ తద్వత్తామాదాయాపేక్షితాయత్వం బంధ ఇత్యపహాయ యాదృశసంబంధ ఇత్యుక్తం
సాధ్యస్య చేతి గ్రాహ్యసామానాధికరణ్య ప్రవిష్ట ఇత్యస్య యః ధూమాధికరణే తత్తత్సంయోగేన వహ్నిసామానాధికరణ్యాభావసత్వాద్ వహ్నిమాన్ ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిరతో

తదుపన్యాసేన స్వాభావవ్యాపకతాఘటితసంబంధేన వ్యాపకాభావేన వ్యాప్యతాఘటితసంబంధావచ్ఛిన్నవ్యాప్యాభావస్యైవ సిద్ధిరితి న్యాయనిదృష్టాంతపూర్వకం పరిహ
రతి యథా చేతి పక్షవిశేషితపక్షవిషయక ఇత్యర్థః ప్రాచాం మతే పక్షవిశేష్యకజ్ఞానస్యైవ పక్షప్రకారకజ్ఞానస్యాపి కారణత్వం ధూమావయవ ఇతి న వహ్నిర్ధరిత్ర్యేయః
మహానసే సంయోగేనేతి న నివర్తతే ఇత్యన్వయః న సంయోగావచ్ఛిన్నాభావః అనుమితౌ భాసత ఇత్యర్థః నివర్తతే చేతి ధూమ ఇతి పూర్వేణాన్వయః తాదాత్మ్యేనైవేతి సమ
వాయేన వ్యాప్యతాయాం సమవాయేన జలాద్యభావాభావసిద్ధిరితి జలభేదసాధనాధ అత్ర తథా వక్తారో న స్యాదితి భావః నను ఏతావతాపి తాదాత్మ్యావచ్ఛిన్నజలా
భావసిద్ధిః న త్వేతస్యా నాస్తి భావ ఇతి తద్దోషతాదవస్థ్యమత ఆహ స ఏవేతి ధర్మిణో ధర్మవ్యాప్యత్వే ప్రాచాం సంవాదముపన్యస్య ధర్మిణో ధర్మిణి వ్యాపకత్వే హేతుమాహ ఇదమేవ
చేతి తాదాత్మ్యేన వ్యాప్తేః తస్యైవ స్థాపనేన ఏవేత్యర్థః ధర్మిణో ధర్మవ్యాపకత్వే యుక్తిమాహ అత ఏవేతి ధర్మిణో ధర్మవ్యాపకత్వాదేవేత్యర్థః నన్వయం గౌరిత్యనుమితేః గవేతరా
వృత్తిత్వరూపాయాః శుద్ధగోత్వనిరూపితవ్యాప్తేః జ్ఞానాత్ సమవాయేన నిరవచ్ఛిన్నగోత్వసాధ్యకైవ భవిష్యతీతి సాధ్యవదన్యావృత్తిత్వరూపాయా అపి వ్యాప్తేః
అనుమితిహేతుత్వస్య అగ్రే వాచ్యత్వాత్ తదత్ర సాధ్యశానుమత్యనురోధేన ధర్మిణో వ్యాపకత్వస్వీకారో నుచిత ఇత్యత ఆహ గోత్వత్వేతి గోత్వత్వం గవేతరావృ
త్తిత్వం తథా చ గవేతరావృత్తిత్వరూపాయాః గోత్వవ్యాప్తేః గ్రహదశాయాం ప్రవృత్తాయాః ఇయం గౌరిత్యనుమితేః గోత్వవిధేయకత్వాసంభవాత్ తేనాపి ధయ

ఖాం సిం తియోగ్యనధికరణహేతుమదధికరణప్రసిద్ధిరితి భావః ననుసంబంధవిశేషణ సాధ్యసాధనయోస్సామానాధికరణ్యప్రవేశే తాదాత్మ్యేన హేతుసాధ్యాభావే అవ్యాప్తిః త
త్సంబంధేన సాధ్యసాధనయోరధికరణప్రసిద్ధిరత ఆహ ఏవంచేతి తత్తత్సంబంధవిశేషనివేశేపి తత్తద్ఘటితః సామానాధికరణ్యదావిత్యాదిపదేన హేతుసామానాధిక
౨౦ రణ్యహేతుమదధికరణత్వపరిగ్రహః ప్రయోజనమాహ తథాచేతి ధర్మిణోపీతి తాదాత్మ్యేన వ్యాప్యత్వం వ్యాపకత్వం చ నిర్వహతీత్యర్థః అన్యథా తాదాత్మ్యేన హేతో
20 స్సాధ్యస్య చాధికరణప్రసిద్ధ్యా న తన్నిర్వహ ఇతి భావః యోన్యోన్యాభావ ఇతి యోభావస్తత్త్వేన వక్తుముచితం అన్యోన్యాభావత్వనివేశప్రయోజనాదితి ధ్యేయం త
దనవచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నమత్వేతి అవచ్ఛిన్నమత్వం వహ్న్యధికరణత్వం తద్భాధికరణవృత్తేర్నాంభోదేపి అభిన్నమిత్యాశయేనేదం అత్ర సాధ్యసాధనయోరివ తదుభయసంబంధయో
రపి భేదేన వ్యాప్తేర్భేదాత్ తాదాత్మ్యేన హేతుసాధ్యకస్థలే హేతునిష్ఠాభావప్రతియోగిసాధ్యతాదాత్మ్యమేవ వ్యాప్తిః వక్తుముచితం లాఘవాదితి వ
దంతి ఏవమితి సామానాధికరణ్యదాసంబంధిత్వనివేశేనేత్యర్థః ధర్మిణ ఇతి వస్తున ఇత్యర్థః తథాచ గగనాస్సత్వవత్త్వ వ్యాపిమాన ధూమవత ఇత్యాదావ్యా
పకతావ్యాప్యతావసంగచ్ఛత ఇతి భావః నను తాదాత్మ్యేన ధర్మిణోధర్మవ్యాప్యతాయామపసిద్ధాంత ఇత్యత ఆహ అత ఏవేతి ధర్మిణః ధర్మవ్యాప్యత్వాదేవేత్యర్థః
తత్ర తత్ర వ్యతిరేకాన్నిదిగ్రంథేనసుసమవాయేన జలాదేః పృథివీత్వాభావవ్యాప్యతాపరతయైవ తద్గ్రంథసంగతేరిత్యాశంక్య తథాసతి పృథివ్యాం జలాదిభేదసాధనార్థం

యుక్తేః సంబంధగతవ్యాపకత్వగ్రహాదేవ సంబంధినోఽనుమితేర్మిశ్రాదిసంమతత్వాత్ తలత ఉక్తేఽసంగోత్వ తద్వ్యాప్యగ్రహాదశాయామితి గోసాదాత్మ్య తద్గ్ర
హాదశాయామిత్యర్థః ఇత్యాహ ఉక్తసంప్రత్యం ఖంగోత్వ తద్వ్యాప్యగ్రహాదశాయామిత్యస్య గోత్వత్వేనాగ్రహేఽయ స్యాదితి వ్యక్తత్వ తస్య గోత్వస్య బాధనిశ్చయదశాయామి
త్యర్థః తథా చ తదానియం గౌరిత్యనుమిత్యర్థం ధర్మిగోవ్యాపకత్వమవశ్యం స్వీకార్యమిత్యపి వదంతి గౌరితి సిద్ధ్యతీతి పరే గన్వయః గోత్వ తారకాదితి తాదాత్మ్య
నేత్యనుశజ్యతే ఏవమేవేతి సామానాధికరణ్యస్యాపి సంబంధిత్వే విశేషేవేత్యర్థః సంయోగత్వేన సంయోగమాత్రస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధత్వే వృత్తినియామకసం
యోగస్యాపి తాదాత్మ్యం సర్వసిద్ధమతో మాత్రపదం సంబంధరూపత్వేతి అన్యథా తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకాభావాప్రసిద్ధ్యా గగనాదేః పృథివీత్వ
వ్యాపకత్వం దుర్ఘటమేవ స్యాదితి భావః తాదృశసంబంధస్య ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వేపి వృత్తినియామకత్వానుసారేణ వ్యాపకత్వం సంపాదయతి సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధేనేతి తథా చ సంబంధాంతరావచ్ఛిన్నహ్రదాద్యభావమాదాయ లక్షణసమన్వయ ఇతి భావః ద్రవ్యత్వస్య గగనాసంయుక్తవిభ్యం తరవ్యభిచారిత్వాద్ధిత్వం తరమా
హ పృథివీత్వాదితి వ్యాపకత్వమతీతి గగనాదేరితి పూర్వోక్త గన్వయః నన్వేవం నిరుక్తవ్యాపకతాజ్ఞానేనా ఖయోగగగనవానిత్యనుమితేః ప్రమాత్వాదత ఆహాసిద్ధిరితి తద్వై
వవృత్తినియామకసంబంధేనైవ తథా చ తాదృశసంబంధేన గగనానుమితేః ప్రమాత్వమిష్టమేవేతి భావః తేనాసంబంధితావీదితి యేన సంబంధేన సాధ్యసాధ్యసామానాధికరణ్య-

భా॰సిం కత్వమేవేతి తదనురోధాదవశ్యం ధర్మిగో ధర్మి వ్యాపకత్వం వాచ్యమిత్యాశయః ననుగోసాస్నిత్వస్యాపి గోత్వం హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితానవచ్ఛేదకమిత్యాకారక
వ్యాప్తిధియోఽనుమితిహేతుత్వాత్ తత్ర పక్షధర్మితావచ్ఛేదకవిధయైవ గోత్వస్య గ్రహాసంభవే తత్ర తదగ్రహే గోవిధేయకానుమిత్యనుపపత్తేరుక్త ఆహ ఆదావితి
౨౧ దినాపచ్ఛేధర్మితాపరిగ్రహః తథా చ గవేతరావృత్తిత్వవ్యాప్తేః సాస్నావ్యాపకతావచ్ఛేదకతాగ్రహే ధర్మితావచ్ఛేదకతయోపస్థితిసత్త్వేపి తద్విశిష్టస్య యత్ర నప
క్షధర్మితా భేఽస్తు తత్రైవ అయం గోరిత్యనుమితే గోత్వవిధేయకత్వమావశ్యకమితి తదనురోధేనైవ తాదాత్మ్యేన వ్యాపకత్వం వాచ్యమిత్యాశయః యత్తు శుద్ధగోత్వ
21 వచ్ఛిన్నవిధేయకానుమితిం ప్రతి గోత్వనిష్ఠనిరవచ్ఛిన్నవిశేష్యతాకమేవ ప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వజ్ఞానం హేతురతో గోత్వత్వాగ్రహేఽపి గోత్వే సాస్నాదివ్యాపకతావచ్ఛె
దకత్వగ్రహాసంభవాద్గోసాధ్యకానుమితేః నానుపపత్తిః అభావవతావిశేష్యకత్వే ఏవ అధికరణతావచ్ఛేదకరూపేణోపస్థితేః హేతుత్వాదితి మతం తత్తుచ్ఛం వ్యభిచార
జ్ఞానం ప్రతిబధ్యతయా తాదృశవ్యాపకతాగ్రహస్య అనుమిత్యహేతుత్వాత్ అన్యథా తుల్యయుక్త్యా శుద్ధగోత్వవిధేయతాకానుమితిం ప్రతి నిరవచ్ఛిన్నగోత్వవిశే
ష్యకప్రతియోగ్యనధికరణహేతుమన్నిష్ఠాభావాప్రతియోగిత్వజ్ఞానస్య హేతుత్వాదయం గౌరిత్యనుమితేర్గోత్వత్వానుపస్థితావపి గోత్వరూపధర్మసాధ్యకత్వస్య
దుర్వారత్వాపత్తేః ప్రాంచస్తు గోతాదాత్మ్యస్య సాస్నావ్యాపకత్వజ్ఞానాదేవ గోసాధ్యతాదాత్మ్యేనసిద్ధిసంభవాత్ న చ తదనురోధేన గోసాధ్యతాదాత్మ్యేన వ్యాపకత్వస్వీకారో

ధ్యవాభావవృత్తిత్వస్య టుమిత్యుక్తేః విశేషణాపత్తి కాలికవిశేషణతేత్యర్థః వ్యాప్యవృత్తిప్రమేయత్వాదేః ప్రతియోగివ్యధికరణస్య ఘటితమేవ కాలికసంబంధావచ్ఛి
న్నవ్యాపకత్వం సంభవత్యత ఉక్తం అవ్యాప్యవృత్తిత్వాదితాదృశసాధ్యం ఘటాదికం తత్ర వ్యాప్యత్వాదికం వ తద్వ్యాపికాలస్య తదనధికరణదేశావచ్ఛేదేన కాలికసంబం
ధావచ్ఛిన్నతదభావవత్త్వేఽపి న వ్యాప్యత్వాదిః తదనధికరణదేశాప్రసిద్ధ్యా తదవచ్ఛేదేన కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నవ్యాప్యత్వాభావస్య ప్రకృతే విశేషణతయా
కాలేఽసంభవాదితి భావః నన్వేవమితి తద్భావ కాలే ఘటవాన మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ వ్యాప్తిలక్షణాసత్త్వమిరి భావః ప్రథమవివక్షానుసారేణ దోషం సంగమయ
తి సాధ్యావచ్ఛేదకేతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేనేత్యర్థః కాలే మహాకాలే తత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్యాసంభవాదిత్యన్వయః ద్వితీ
యవివక్షానుసారేణ దోషం సంగమయతి తేనేన సంబంధేనేతి సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతకాలికసంబంధేనేత్యర్థః నను మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావ ఏవ ప్రతియోగి
వ్యధికరణస్సులభః నచాత్ర విశేషణతావిశేషశబ్దేన మహాకాలనిరూపితవిశేషణతాయా ఏవ వివక్షితత్వేన తాదృశసంబంధేనానురుక్తే ప్రతియోగ్యధికరణప్రసిద్ధేరుక్తా
భావస్యాపి ప్రతియోగివ్యధికరణస్య సంభవ ఇతి వాచ్యం తథా సతి కాలమాత్రవృత్తిత్వఘటితస్య తాదృశవిశేషణతయా కిమపి వ్యాపకం న స్యాదిత్యుక్తేః ఏవ సమ్యక్త్వే అత్ర
వాతిరిక్తేఽత్యస్య సందర్భవిరోధాపత్తేః స్వరూపసంబంధేన గగనాదేర్వృత్తిమత్త్వ త్వరితమగ్రంథే నవిరోధప్రసంగాద్వ మహాకాలీయవిశేషణతయా గగనాదేర్వృత్తిమ

ఖాంసిం పరామర్శే భాసమానతేనైవ సంబంధేన సాధ్యస్యానుమితేః ఫలత్వాదితి భావః సామానాధికరణ్యఘటకో హేతుత్వస్య తదంశే సంబంధవిశేషణవిశేషణస్య వాచ్యసంగ్రహార్థమాహ
వ్యాప్తిరవ్యాపకతావచ్ఛేదకత్వైతితథా చ యాదృశసంబంధేన సాధ్యస్య హేతువ్యాపకత్వం గృహీతం తేనైవ సంబంధేన సాధ్యసిద్ధిః ఫలమతో వృత్త్యనియామకసంబంధేన వ్యా
౨౨ పకత్వాసంభవాదేవ న తేన సాధ్యస్య ప్రమానుమితిరితి భావః నను వృత్త్యనియామకసంబంధేనాపి గగనస్య పృథివీత్వవ్యాపకత్వం దుర్వారం తాదృశసంబంధే
నగగనసంబంధస్య ప్రసిద్ధత్వాద్గగనాభావస్య ప్రతియోగివ్యధికరణత్వాభావాదభావాంతరప్రతియోగిత్వస్య గగనాదావసత్త్వాదత ఆహ న చేతి ఇదం వృత్త్యని
22 యామకసంబంధేన గగనాదేరవ్యాపకత్వం తథా వనిరుక్తప్రతియోగిప్రతియోగికత్వే తాదృశాభావస్య మాంప్రతియోగివైయధికరణ్యం వృత్త్యనియామకసంబంధే
నగగనాభావేస్యాప్రసిద్ధత్వాశయః నను కాలికసంబంధేన ఘటత్వావచ్ఛిన్నసాధ్యకఘటాదిహేతౌ మహాకాలోపాధిమాత్రవృత్తిఘటత్వాదిహేతావవ్యాప్తిః భిన్నకాలీనతత్తద్ఘ
భావ టత్వావచ్ఛిన్నస్యైవ ఘటాదౌ ప్రతియోగివైయధికరణ్యసంభవాదత ఉక్తం అష్టద్రవ్యాతిరిక్తేతి పృథివ్యాదివదష్టద్రవ్యాతిరిక్తేతి విశేషణేయః గగనాదేః కాలత్వవి
రహాదేవవ్యాదానాసాధితద్వయం కర్మత్వకఖండకాలస్యాపి భిన్నకాలీనతత్తద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య ప్రతియోగ్యసమానాధికరణత్వప్రసిద్ధ్యా తస్మాత్రవృత్తిస్పందత్వాదిహేతౌనా
వ్యాప్తిరతస్తత్ర మంత్రవ్యపదం తథావిధకాలత్వాదావవ్యాప్తేః దిశాం నావ్యాప్తిరతో మాత్రపదం తాదృశధర్మస్య మహాకాలత్వాదేః సమవాయాదినావ్యాపకత్వం సంయోగా

తస్య ప్రసిద్ధిసంభవాదిత్యాహుః స్వత్వచ్ఛిన్నత్వం ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యాదౌ హేతుసమానాధికరణతాదృశప్రతియోగితాకాభావాప్రసిద్ధ్యా అవ్యాప్తిప్రసంగా
త్ వస్తుతస్తు యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టస్యానధికరణత్వం హేతుమతః తత్ర ఆవచ్ఛేదకవైశిష్ట్యమవశ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధేనైవ వాచ్యం
అన్యథా తప్తాయఃపిండస్యాపి కాలికసంబంధేన ధూమత్వవిశిష్టం యద్వృష్ట్యాదికం సంయోగేన తదధికరణతయా ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్త్యాపత్తేః ఇ
త్థం చ యత్ర సమవాయేన ఘటత్వాదివిశిష్టస్య కాలికసంబంధేన సాధ్యతా తత్ర మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధే
న ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వమప్రసిద్ధం స్వరూపసమవాయాభ్యామేవ తత్ర తథాత్వేన విశిష్టనిరూపితసమవాయానభ్యుపగమాత్ అతస్తాదృశాభా
వమాదాయ న ప్రసిద్ధిసంభవ ఇతి ధ్యేయం కేచిత్తు సాధ్యసాధనభేదేన వ్యాప్తిభేదాత్ క్షత్వాద్యవిశిష్టసాధ్యకస్థల ఏవ యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణ
త్వం హేతుమత ఇత్యాదివక్తవ్యం అవిశిష్టసాధ్యకస్థలే తు యాదృశప్రతియోగితాశ్రయానధికరణత్వం హేతుమత ఇత్యేవ వక్తవ్యం తథా చ శుద్ధఘటస్య సాధ్య
తాయాం మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటాభావః ప్రతియోగిసమానాధికరణ ఏవ ప్రతియోగితావ ప్రతియోగితావచ్ఛేదకస్వరూపైవ న తు ప్రతియోగిస్వరూపా తే
షామనేకత్వేన గౌరవాదతో ఏవ ప్రతియోగ్యనధికరణతామాదాయ న సంయోగ్యతత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిరిత్యాహుస్తచ్చింత్యం కాలో ఘటవాన్ మహాకాలత్వా

జాం సిం త్వేపి తాదృశసంబంధసామాన్యే మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిరహాత్ తాదృశఘటాభావభిన్నాభావస్యైవ నిరుక్తప్రత్యేకప్రతియోగివ్య
ధికరణత్వసంభవేన పూర్వమతస్యైవ సమ్యక్త్వాదితి చేన్న ఇదానీం మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటః కాలోऽయం మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటవానిత్యాకారకప్రతీత్యా మహా
౨౩ కాలస్యాపి తత్తత్కాలోపాధ్యవచ్ఛేదేన మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటవత్త్వాదితి అన్యథా ఉక్తప్రతీత్యా ఖండకాల ఏవ విశిష్టఘటవత్త్వావగాహనే వస్తుమాత్రస్యైవ మహాకాలే
23 అవృత్తిత్వప్రసంగాత్ ఇదానీం ఘటదాత్మిత్యాదిప్రతీతిత్వావృత్తేః మహాకాలవిషయిణ్యాః ప్రతీతేః స్వరసతః ఉత్పాద్యసత్త్వేన తస్యైవం ఖండకాలస్యాధికరణత్వమానాభావః
ఘటధ్వంసవిశిష్టకాలో ఘటవదన్య ఇత్యాదిప్రతీతేః ప్రమాత్వానురోధేనైవ ఖండకాలస్యైవేతదితి సిద్ధాంతానుసారీ పంథాః పరేతు మహానసీయత్వేన వహ్నిఘటయోర్వ
యత్వేనావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకస్య ధూమసమానాధికరణాభావస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం వహ్నిత్వే ప్రసిద్ధం వ్యాప్తిఘటయా అవశ్యం సాధ్యతావచ్ఛేదకాఘటమో
యస్సాధ్యవృత్తిధర్మస్యేదనమహిన్నైవ హేతుసమానాధికరణాభావప్రతియోగితానివేశనీయా ప్రత్యేకం పర్యాప్తిసంబంధేనాసతో ధర్మస్య తాదృశసంబంధేనోభయవృత్తి
త్వాసంభవేన హేతుమన్నిష్ఠాభావప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాపర్యాప్త్యధికరణభిన్నత్వస్య నివేశాసంభవాత్ ఏవం చ ప్రకృతే మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియో
గితాయాస్సాధ్యతావచ్ఛేదకాఘటకేన మహాకాలాన్యత్వవిశిష్టరూపసాధ్యనిష్ఠధర్మేణావచ్ఛిన్నత్వాత్ తాదృశప్రతియోగితాకాభావమాదాయ న ప్రతియోగివ్యధికరణాభా

పదస్య ఫలమాహ సంయోగసామాన్యం త్వితి తథా చ సంయోగత్వవ్యాప్యాదితాన్నేదావవ్యాప్తిం వారయితుమేవ సామాన్యపదమితి భావః విశిష్టస్యేతి విశిష్టని రూ
పితాధేయత్వస్యేత్యర్థః తథా చ విశిష్టసత్తాం వానజాతేరిత్యాదావతివ్యాప్తిరితి భావః ననుతాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నయత్కించిద్వృత్త్యధికరణానిష్ఠాధికర
ణతాని రూపకతానవచ్ఛేదకప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వం సామాన్యం తేన వివక్షితమతో నోక్తదోష ఇత్యత ఆహ సమవాయేనేతి నను సమవాయేన జా
తేర్వాచ్యప్రవృత్తిత్వాత్ తత్ర త్వం కే ప్రతియోగిత్వే యధికరణత్వమేవ నాధేయం దేయం బావాచ్యప్రవృత్తిః సాధ్యవత్త్వేయ నిరుక్తే సాధ్యతావచ్ఛేదకే వాచ్యప్రవృత్తి
తానవచ్ఛేదకత్వమతో న తత్ర తల్లక్షణస్య వ్యాప్తిరిత్యత ఆహ సంయోగాదీతి అత్ర విశిష్టనిరూపితాధేయత్వస్యేతి రితేత్యాద్యపగమేన ప్రతియో
గితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవద్వృత్త్యధికరణయత్కించిద్వృత్తిత్వసామాన్యకత్వస్య వివక్షణే నోక్తదోష ఇత్యస్వర
సరసః నవ్యాస్తు సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన ప్రతియోగ్యధికరణయావద్వృత్త్యధికరణయోర్యయోః సంబంధేన త్వం ప్రతియోగిత్వే యధికరణత్వం వాచ్యమతో గగనాభావమా
దాయైవ ప్రసిద్ధేన కోఽపి దోషః నచైవం యద్వృత్తి బంధేన యత్ప్రతియోగ్యావచ్ఛిన్నాధికరణం హేత్వధికరణం హేత్వధికరణం తత్తత్సంబంధావచ్ఛిన్న సాధ్యతావచ్ఛేదకసం
బంధేన తత్ప్రతియోగ్యావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యమేవ లాఘవాద్వ్యాప్తిరస్తు తథా చ ఘటత్వాన్మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ సమవాయేన ఘటాభావేఽపి ప్రతియోగిత్వ

ఖాం.సిం ధితాభేదావచ్ఛిన్నం వారణార్థమేవావిశిష్టసాధ్యకత్వేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వస్య ప్రామాణికతయా గౌరవస్యాకించిత్కరత్వాదితి సార్వ
భౌమమతమాశంక్య నిరావష్టే నచేతి వాచ్యమితి పరేణాన్వయః తాదృశసంబంధేనేతి సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేనేత్యర్థః ఇదం చావృత్తిత్వస్య ప్రతియోగిన్యావృ
౨౪ త్తిత్వే తంతాదృశపదస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధపరత్వే పునరగ్రే ప్రతియోగితాం సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధేన గ్రాహ్యతాదృశసంబంధేనేత్యస్య ఫలమాహ
సత్త్వాదితి విషయతాయాః వృత్త్యనియామకత్వే సత్త్వవతి జ్ఞానాభావస్య సహజత ఏవ ప్రతియోగివ్యధికరణస్య సంభవత్ తత్ సంయోగసామాన్యస్యవేతి నాతిప్ర
24 సంగ ఇతి జ్ఞానవాన్ సంయోగవాన్ సత్త్వాదిత్యాదావనతివ్యాప్తిరిత్యర్థః సత్తావద్వృత్తిత్వసామాన్యాభావస్య సంయోగాదావసత్త్వాదుక్తాతివ్యాప్తివారణ
మేవ యత్కించిత్ప్రాగుక్తప్రయోజనమిత్యవధేయం ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వస్య ఫలమాహ భూతత్వేతి స్వయం తు న సఃఖండసాధ్యతాత్వే మూర్తత్వోభయ
సాధ్యకమూర్తత్వస్య సత్త్వే తత్త్వమాశంక్యాహ గుణకర్మాన్యత్వేతి వదితి విశిష్టాంతర్వ్యయం సమనోగుణయోః క్రమేణ స్వతమిదం విశిష్టస్యానతిరిక్తత్వం విశిష్టధర్మా
వచ్ఛిన్నాధేయత్వస్య చాతిరిక్తత్వమభ్యుపేత్య అన్యథా సార్వభౌమమతే ఉభయత్వస్య ఏకవిశిష్టాపరత్వేన భూతత్వమూర్తత్వోభయగుణకర్మాన్యత్వవిశిష్ట
సత్త్వయోరతిరిక్తతయా సహజత ఏవ మనోగుణాదివ్యావృత్తతయా ప్రతియోగితావచ్ఛేదకవిశిష్టత్వస్యాభిధానస్యాసంగతత్వాపత్తేరితి ధ్యేయం సామాన్య

హేతుమద్ధయోగోలకానుయోగికత్వధూమమాత్రావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వోభయాభావసత్వాద్ధూమవాన వహ్నేరిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః సంయోగసామాన్యవ
సమవాయనిష్ఠపర్వతానుయోగికత్వస్య వహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వస్య చోభయోరభావసత్వాదవ్యాప్తిరతస్సామాన్యోభయేతి తాదృశోభయాభావస్వరూప
రూపసంబంధేన బోధ్యః అతేన సమవాయాదినా తదుభయాభావస్య సంబంధమాత్రసత్వేపి సద్ధేతావవ్యాప్తిః ఏతద్ఘటవాన కాలాంతరీయతద్ఘటత్వాది
త్వాదౌ ఏతద్ఘటత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వవిశిష్టతద్ఘటానుయోగికత్వంప్రసిద్ధేరభావాంతరమాదాయాతివ్యాప్తిః గగనప్రతియోగికత్వవిశిష్టహేత్వధికర
ణీభూతయత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వాప్రసిద్ధ్యా గగనాభావమాదాయ ప్రత్యక్షతావ్యాప్తివారణాయ సంభవాదతస్తాదృశప్రతియోగికత్వవిశిష్టహేత్వధికర
ణీభూతయత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వసామాన్యాభావ●పరిత్యజ్య తదుభయసామాన్యాభావఉక్తః నవ యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగికసం
బంధసామాన్యే హేత్వధికరణీభూతయత్కించిద్వ్యక్త్యనుయోగికత్వవిశిష్టసాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధత్వస్య తథావిధసంబంధసామాన్యవాయాదృశప్రతియోగితా
వచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగికసంబంధత్వస్య వృత్తిరేకః తాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వమేవ సాధ్యతావచ్ఛేదకస్య కథం స్యాదితి వాచ్యం తత్ర ద్రవ్యవాన ప్రమేయత్వా
దిత్యాదౌ సంయోగేన సాధ్యతాయామతివ్యాప్తేః ప్రమేయానుయోగికసంయోగసామాన్యస్యైవ ద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వేన సాధ్యాభావస్య లక్షణఘట

ఖాం॰శిం

౨౭

25

ధికరణోభవతీతి వాచ్యం ఘటవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వవాన్ ఘటత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తేః అపత్తేః కేనాపి సంబంధేన హేతుమతి సాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధిక
రణత్వాసంభవాదితి ప్రాచ్యః తాదృశసంబంధసామాన్యమిత్యస్య పూర్వవదర్థో బోధ్యః స్వవిత్త్యాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యమిత్యేవ పాఠః వివక్షితత్వాది
తి అభ్యావాంతమూలగ్రంథసారాద్యదిః తథా చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యేయాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వహేత్వధికరణే భూతయ
త్రింత్వన్నైనుయోగికత్వసామాన్యేభయాభావ సాదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకీభూతసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసామానాధికరణ్యం వ్యాప్తిరిత్యర్థః సంబంధసా
మాన్యమిత్యుక్తౌ కాలికసంబంధేన ధూమప్రతియోగికత్వాయః పిండానుయోగికత్వోభయసత్వాత్ ధూమవాన్ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిరతస్సాధ్యతావచ్ఛేదకేతి
సమవాయినస్సంయోగేన సాధ్యతాయాం జాతిమత్వాదావతివ్యాప్తిః సాధ్యతావచ్ఛేదకీభూతసమవాయాత్మకధర్మే సమవాయావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వగుణ
త్వానుయోగికత్వోభయసత్వేన సాధ్యాభావస్య లక్షణఘటకత్వాదతస్సంబంధపదం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నసంసర్గతాకప్రకృతసాధ్యతానుమితిః ఫలం తద్ధర్మావచ్ఛిన్నసామా
న్యేతి తత్ఫలితార్థః ఘటసంయోగే పర్వతాగ్నిసంయోగే వా హేతుత్వమిహానుయోగికత్వవహ్నిత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వోభయాభావసత్వాద్వహ్నిమాన్
ధూమాదిత్యాదావవ్యాప్తిరతః ప్రథమసామాన్యపదం తథా చ మహానసీయవహ్నిసంయోగ ఏవ తాదృశోభయాభావవిరహాన్నావ్యాప్తిః సంయోగసామాన్యేవ

ధూమసంయోగస్య యోగోలతానుయోగికసంసర్గత్వవిరహాదేవ నాతిప్రసంగః తత్ర యథార్థవిశిష్టధీనియామకత్వస్యైవ తదనుయోగికసంబంధత్వాదేతేన వహ్ని
మాన్ వహ్నిరూపాదిత్యత్రాతివ్యాప్తిః పర్వతవహ్నిసంయోగ ఏవ వహ్నిప్రతియోగికత్వే హేత్వధికరణే ధూమవత్యనుయోగికత్వోభయాభావవిరహేపి వహ్ని
సామానాధికరణ్యాభావస్యలక్షణఘటకత్వాదిత్యపాస్తం పర్వతవహ్నిసంయోగసామాన్యస్య హేతుమత్యప్రవృత్తిత్వేపి వహ్న్యనుయోగికసంబంధత్వవిరహేణ తత్ర
తాదృశోభయాభావసత్వాత్ ఇదం త్వవధాతవ్యం యత్ర కసంయోగవత్త్వేన యత్పదార్థయోః పరస్పరవిశిష్టధీః ప్రమా తత్ర తయోరేకస్మిన్ సంయోగేనసా
ధ్యవదేయరూపాదావ్యధికరణ్యతివ్యాప్తిః తదుభయసంయోగస్య నిరుక్తోభయాభావవిరహాదితి యత్కించిద్విత్త్వస్య ఫలమాహ ధూమసంయోగ ఇతి
అన్యథా వహ్న్యధికరణమహానసానుయోగికత్వే ధూమప్రతియోగికత్వోభయస్యైవ ధూమసంయోగే సత్త్వేన ధూమాభావస్య ప్రతియోగివైయధికరణ్యాభావా
ద్ధూమవాన్వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిప్రసంగాదితి భావః షష్ఠం తత్రయవిరహాదిత్యస్యయి నిరుక్తపదస్య ఫలతః ఫలమాహ చైత్రాన్యత్వేతి నిరుక్తపదా
నుక్తౌ చైత్రాన్యత్వవిశిష్టే తద్దండవానే తద్దండసంయోగాదిత్యత్ర చైత్రవృత్తేస్తద్దండసంయోగ ఏవ చైత్రాన్యత్వవిశిష్టే తద్దండాభావప్రతియోగిప్రతియోగికత్వ
హేత్వధికరణే ఘాత చైత్రానుయోగికత్వోభయాభావవిరహాత్ తాదృశాభావస్యలక్షణాఘటకతయాతివ్యాప్తిః స్యాత్ తదుపాదానే చ చైత్రాన్యత్వవిశిష్టే తద్దం

బాం॰సిం కేతాల్దిదితి ధ్యేయం ఏవం చ కాలికసంబంధసామాన్యే మహాకాలానుయోగికత్వస్య సత్త్వేపి గగనప్రతియోగికత్వవిరహాద్గగనాభావ ఏవ ఘటవాన్ మహాకాలత్వాది
త్వాదౌ ప్రతియోగివ్యధికరణం తయా ప్రసిద్ధిరితి భావః నను హేత్వధికరణీభూతయత్కించిద్వ్యక్తినిష్ఠానుయోగికత్వం యది తద్వ్యక్తివృత్తిమత్త్వం తదా ధూమవాన్
౨౮ వహ్నేరిత్యాదావతివ్యాప్తిః ధూమప్రతియోగికస్య కాలికసంయోగస్య కాలికసంబంధేన మహాకాలవృత్తిత్వాత్ యది చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధస్య సంసర్గతా
నియామకతాయాస్సంబంధస్తేన హేత్వధికరణవృత్తిత్వమేవ తదనుయోగికత్వం తదా సంయోగేన ద్రవ్యస్య సాధ్యతాయాం ద్రవ్యజాత్యన్యతరత్వాదిత్యాదావ
26 తివ్యాప్తిః జాత్యాసమవాయేన వృత్త్యప్రసిద్ధేః న చ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతాసామాన్యే నిరుక్తోభయాభావవత్త్వం వివక్షితం తత్ర చ
హేత్వధికరణవృత్తిత్వం స్వరూపసంబంధేన వాచ్యమతో న దోష ఇతి వాచ్యం మూలగ్రంథాసంగతిప్రసంగాత్ సమవాయస్యైకత్వేపి తదవచ్ఛిన్నద్రవ్యత్వాద్యధికరణతాయాం
నిరుక్తోభయాభావసత్త్వేన ద్రవ్యం జాతేరిత్యాదావతివ్యాప్త్యభావాదితి చేన్న సంయోగః పర్వతే వహ్నేస్సంబంధో న తు వహ్నౌ పర్వతస్యేతి ప్రతీత్యా యత్కించిదను
యోగికత్వం యత్కించిత్ప్రతియోగికసంబంధత్వమనుభవసిద్ధం క్వచిదేవ సంయోగాదౌ న తు సర్వత్ర తత్ర స్వరూపసంబంధవిశేషాతిరిక్తో వేత్యస్యాశయ ఇతి తథా
వ సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యే నిరుక్తప్రతియోగికత్వసంబంధత్వే హేత్వధికరణీభూతయత్కించిద్వ్యక్తినిష్ఠానుయోగికసంబంధత్వయోరుభయాభావస్య వివక్షితత్వ

పత్యోరితి వాచ్యం తథా సత్యపి ఏవేత్యాదినా అగ్రే వక్ష్యమాణయోః వహ్నిధూమోభయవాన్ వహ్నిరిత్యత్రాతివ్యాప్తేరసంగత్యాపత్తేః వహ్నిధూమోభయవత్త్వా
ప్రమానియామకసంయోగమాత్రస్యైవ హేతుత్వాధికరణాభావాభావాయోగిత్వానుయోగికత్వాభావేన వహ్నిధూమోభయాభావమాదాయైవాతివ్యాప్త్యసంభవాత్ త
థాపి సాధ్యసాధనభేదేన వ్యాప్తిభేదాత్ సంభవవృత్తిమద్ధర్మాగ్నిసాధ్యతాయాం నిరుక్తపదమపహాయ యాదృశప్రతియోగితాశ్రయప్రతియోగికత్వఘటితోభ
యాభావస్యైవ ప్రవేశాత్ నోక్తదోషస్తథైవ అవ్యాప్తిః నన్వేవముభయత్వేన సాధ్యతాయాం వృత్తిభేదేన వ్యాప్తిః తద్దోషస్య దత ఏవేత్యాదినా వహ్నిధూమోభయ
వాన్ వహ్నిరిత్యాదౌ గ్రంథకృతైవాగ్రే వక్ష్యమాణత్వాదితి వాచ్యం తేషు సంబంధస్య ఏవ ప్రతియోగికత్వపరానుయోగికత్వనియమాదేవ వహ్నిధూమోభయత్వావచ్ఛి
న్నప్రతియోగితాకసంబంధత్వాప్రసిద్ధ్యా వతదుభయత్వావచ్ఛిన్నాభావస్య లక్షణాఘటకత్వాత్ అవ్యాప్తిః అత ఏవ వహ్నిధూమోభయవాన్ వహ్నిరిత్యాదావతివ్యాప్తి
రుక్తా తస్య తేన వహ్నిధూమోభయత్వావచ్ఛిన్నప్రకారితాపాదనాదేవ తాదృశోభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికసంబంధత్వప్రసిద్ధిసంభవః ప్రమాణాం మతే ప్రకారితాపాదనసంబంధత్వా
భావాత్ తద్విశిష్టప్రమానియామకస్యైవ తథాత్వాదితి ధ్యేయం నన్వేవమపి ఘటవన్నిష్ఠజ్ఞానత్వాదిత్యత్రావ్యాప్తిః విషయితాసంబంధే గగనీయత్వనిష్ఠజ్ఞానానుయోగి
కత్వస్యోభయసత్త్వేన గగనాభావమాదాయాప్రసిద్ధ్యసంభవాదితి వాచ్యం తాదృశసంబంధేన ఘటాదేర్వ్యాప్యవృత్తితయా తత్సాధ్యకే ప్రతియోగ్యవైయధికరణ్యస్యైవాత్ర

శాం॰టిం దణ్డత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వస్యాభావాదేవ తత్ప్రాగ్భావాభావసంభవత్వాదితి నాతివ్యాప్తిరితి భావః యది చ ప్రతియోగితాప్రత్యాసత్త్రయం నాశ్యైవ నత్వేకేతి మతం తదా
చైత్రాన్యత్వవిశిష్టదణ్డత్వావచ్ఛిన్నచైత్రావృత్తిదణ్డనిష్ఠాయాః ప్రతియోగిత్వం తదాశ్రయప్రతియోగికత్వసామాన్యాధికరణే ఘటే చైత్రానుయోగికత్వోభయాభావస్య సం
౨౭ యోగసామాన్యస్యైవ సత్త్వాన్నిరుక్తపదం వినా నాతివ్యాప్తిస్సంభవతీతి తన్నత సాధారణ్య నాతివ్యాప్తిరిత్యాశయేనముక్తమేతదితి దణ్డసామాన్యస్య హేతుత్వే తద్ధ్వంస
27 ప్రతియోగికసంయోగసామాన్యస్య ఏతద్ఘటదణ్డాన్తరాధికరణే ఘటవత్యపి ప్రసిద్ధ్యాన్యత్వేనానుయోగికత్వాభావాదేవోభయాభావసత్త్వాదతివ్యాప్తిరిత్యపి రహస్యం దుర్యోహ
తావేతదితి సంయోగేన సాధ్యతాయాం నిరుక్తపదవ్యావృత్తిముక్త్వా సమవాయేన సాధ్యతాయామాహ గుణకర్మాన్యత్వేతి ఇదం చ సమవాయస్య నానాత్వమభ్యు
పేత్యైతన్మతే తత్త్వేతు తత్ర గుణానుయోగికత్వవిశిష్టసత్తాప్రతియోగికత్వోభయసత్త్వేనాతివ్యాప్తిరితి తాదవస్థ్యాదితి యద్యపి నిరుక్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నత్వా
ద్యుక్తౌ వహ్నిధూమోభయవాన్ ధూమాదిత్యాద్యవ్యాప్తిః సంయోగసామాన్యస్యైవ వహ్నిధూమోభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగికత్వధూమాధికరణపర్వతానుయో
గికత్వోభయాభావసత్త్వాత నవ నిరుక్తప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నవత్తాప్రమాయాం సాంసర్గికవిషయత్వమేవ నిరుక్తే ప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నకత్వం
వక్తవ్యం తథా చ పర్వతే వహ్నిధూమోభయయోః ప్రత్యేకం సంయోగసత్త్వేఽపి నాతివ్యాప్తిః అస్య పర్వతస్సంయోగేన వహ్నిధూమోభయవానితి ప్రమాయా దుర్ఘటత్వా

వేష్టత్వాదివ్యాపకత్వాపత్తిరతస్సామాన్యేతి తథా చ ధూమనిష్ఠతాదృశప్రతియోగితాయామేవ తదుభయసత్వాదదోషః యత్సంబంధేతి సమవాయేన సం
యోగేన సాధ్యతాయాం ఘటత్వాదిహేతావవ్యాప్తిః సాధనవన్నిష్ఠస్య సమవాయేన సంబంధవిధయా సంయోగిసామాన్యాభావస్య ప్రతియోగితాయాం సంయోగస
మవాయోభయావచ్ఛిన్నతాసత్వాదతో ధర్మసంబంధపదయోరుపాదానం తథా చ తదభావప్రతియోగితాయాం ధర్మవిధయా సమవాయేన సంసర్గవిధయా సం
యోగేన సమవాయావచ్ఛిన్నత్వాభావాన్నావ్యాప్తిరితి భావః అత్ర చ క్వచిత్తాదృశసంబంధావచ్ఛిన్నత్వేప్యుపి ద్రష్టవ్యం శబ్దే శ్వసానుపాదేయత్వాత్తేన ధూమవతి తద్ధూమసంయోగేన
వహ్నిసామాన్యాభావసత్వేపి నావ్యాప్తిః తత్తత్సంయోగావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాయాస్సంయోగసామాన్యానవచ్ఛిన్నత్వాత్తత్సంయోగత్వస్య సంబంధతావచ్ఛేదకత్వ
స్థల ఏవ తథాత్వం ఏవం యద్ధర్మావచ్ఛిన్నేత్యత్రాపి క్వచిత్తాదృశధర్మావచ్ఛిన్నత్వేనేతి బోధ్యం తేన దండిమాన్ దండిసంయోగాదిత్యాదౌ తాదృశప్రతియోగి
తాయాస్తత్తద్దండావచ్ఛిన్నత్వసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయవత్వేపి నావ్యాప్తిః ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నత్వవిశిష్టస్వరూపసంబంధావచ్ఛిన్నత్వస్య ప్రసిద్ధ్యా
ప్రమేయవాన్ వాచ్యత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిరతో విశిష్టాభావమపహాయ తాదృశోభయాభావ ఉక్తః నవ నిరుక్తప్రతియోగ్యనధికరణే ఘటాదిహేత్వధికరణా
వృత్త్యభావేయ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాసామాన్యే యత్సంబంధావచ్ఛిన్నత్వాభావః తత్సంబంధేన తద్ధర్మావచ్ఛిన్నవ్యాపకత్వమిత్యస్తు ధర్మాంతరావచ్ఛిన్నాభావా

భాంసిం దేశాదితద్వయం అత్ర బ్రూమః సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నప్రకృతసాధ్యాధికరణతానిరూపితస్వరూపసంబంధేన యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నాధిక
రణతాసామాన్యాభావవత్త్వం హేతుమత్సాఽదృశప్రతియోగితానవచ్ఛేదకత్వస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకే వివక్షత్వాద్వా సామంజస్యేన నిరుక్తప్రతియోగికే త్వాదికం డశః ప్రసిద్ధివిఘలా
౨౮ కాలో ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ కాలికసంబంధావచ్ఛిన్నఘటాధికరణతానిరూపితస్వరూపసంబంధేన పటత్వాద్యవచ్ఛిన్నాధికరణత్వసామాన్యాభావస్య హే
28 తుమతి సత్త్వేన పటత్వాద్యవచ్ఛిన్నాభావస్యైవ నిరుక్తప్రతియోగివృత్త్యధికరణస్య సులభత్వాత్ ఏవం యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నప్రతియోగికసంబంధసామాన్యే
సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధత్వస్య హేత్వధికరణే భూతయత్కించిద్వృత్తిత్వేన తత్ర అనుయోగికసంబంధత్వోభయాభావస్తాదృశప్రతియోగితాకథంస్యాత్తైతి చింతనీయం యత్కాలస్యాపి
గదాధరప్రవాదమనుసృత్య స్వరూపసంబంధేనేతి కాలికవిశేషణతయా వృత్తేః గగనాదేర్వృత్తిత్వప్రవాదస్య సంయోగసమవాయపరః తథా చోక్తప్రకారేణ
గగనాభావోఽనప్రతియోగివృత్త్యధికరణం ఇతి కాలో ఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ అవ్యాప్తిః తదవస్థైవేతి భావః నిరుక్తేతి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకసంబంధేన యా
దృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నసంబంధిత్వం హేతుమత్సాఽదృశప్రతియోగితాసామాన్యస్య వృత్తిత్వే తథా చ సంయోగాదినా ఘటాభావమాదాయైవ ఘటత్వాన
మహాకాలత్వాదిత్యాదౌ లక్ష్యసంగతిః ఘటాద్యభావప్రతియోగితాయాం ధూమత్వావచ్ఛిన్నత్వసంయోగసంబంధావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావవత్త్వేన ధూమాదే

ష్ఠితంవ్యత్వం నియామకసంబంధస్య ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వాభావేపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకతాఘటకసంబంధత్వం సర్వసమ్మతమేవ తథైవాత్ర నపవతి తాదాత్మ్యావృత్తిని

యామకానుయోగిత్వసంబంధేన పాకేవిశిష్టాయాః కృతేరభావస్య వృత్తిత్వాదావచ్ఛేదకనాతవ్యభిచారి గిరిమసాధ్యవత్త్వా మాన్యాభావప్రతియోగితాయా ఏవ తాదృ

శోభయాభావవిరహాన్నాతివ్యాప్తిరితి తేతు న వ్యాపకనను వ్యాప్యవృత్తిః సాధ్యకేష్టదేవ్యన కేవలమేవ వ్యాపకత్వం నిరూప్యమేనస్యథాదండిమానిత్వాద్దండిత్వాది

ప్రకారేణ వ్యాపకత్వానుపపత్తేః తథా చ ప్రమేయవాన్ ఘటత్వాదిత్యాదావవ్యాప్తిః ప్రమేయత్వావచ్ఛిన్నత్వస్యాప్రసిద్ధేః న చ ప్రకారిత్వాదౌ తత్ప్రసిద్ధిః ప్రతియో

గితానిష్ఠాయా అవావచ్ఛేదకతాయాః పర్యాప్తేనివేశనయత్వాప్తే అన్యథా ప్రకారిత్వాప్రతియోగిత్వసాధారణ్యాకావనైయత్వవిరహేణాన్యభిచారిగతివ్యాప్తేరతఆహ

సమవాయేనేతి అనుస్వరూపసంబంధేన గగనాదేర్వృత్తిమత్త్వమతేపి ప్రకృతసాధ్యస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధసామాన్యేతాదృశోభయాభావవిరహాద్యేవసర్వ

సామంజస్యేన్యం తు విశిష్టాంతరాఘటవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యత్ర ఘటీయతాదృశవిశేషణతాయాం పర్యాప్త్యావచ్ఛిన్నప్రతియోగితవృత్తివిరహేణాపరాభావస్యైవప్రతి

యోగివైయధికరణ్యసంభవాత్ కాలికప్రమేయవాన్ మహాకాలత్వాదిత్యత్ర చ కాలికసంబంధేన ప్రమేయసామాన్యస్యవ్యాప్యవృత్తితయాత్ర ప్రతియోగివైయధికర

ణ్యస్యానుపాదేయత్వేన నిర్దోషత్వాదతః పూర్వకల్పే మహాకాలాంతరమాహ అతఏవేతి యద్యపి సంయోగమాత్రస్యైవద్విత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వవిరహాద్వ్యాప్తి

భాం సిం ప్రవేశేన లాఘవాదితి వాచ్యం ఘటపవృత్తిత్వవిశిష్టద్రవ్యత్వావచ్ఛిన్నత్వాదితి తాదృశాభావవ్యాప్త్యాపత్తేః తాదృశద్రవ్యత్వాభేదమాదాయ కథంచిత్తత్ర లక్షణాసమన్వయేపి
దధిత్వవిశిష్టప్రమేయవాన్ స్థాలదధిత్వాదిత్యత్రాప్యవ్యాప్తేః కేనాపి సంబంధేన హేతుమత్తాసాధ్యతావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణత్వాసంభవాత్ తత్రాపి తద్ధ్వంసతరా
౨౮ నుయోగికేన సమవాయాదిసంబంధేన హేతుమత్తః ప్రకృతసాధ్యానధికరణత్వే తూక్తస్థలే ఏవమపి వ్యాపకత్వం సువచమితి తు విభావనీయం తేన సంబంధేనేతి న వైవం
సంయోగేనాపి రూపస్య వృత్తిత్వవ్యాపకత్వాపత్తేః తేన సంబంధేన రూపాభావప్రతియోగ్యనధికరణప్రసిద్ధేరితి వాచ్యం తథాప్యపి తేన సంబంధేన రూపసామా
29 నాధికరణప్రసిద్ధ్యైవ వ్యాప్త్యలక్షణ అతివ్యాప్తివిరహాత్ యద్ధర్మత్వత్ర ధర్మస్య సాధ్యతావచ్ఛేదకసంబంధావచ్ఛిన్నాధికరణతానిరూపకతావచ్ఛేదకత్వేన విశేషణ
యత్వాద్వ్యాపకవృత్త్యనియామకసంబంధేన సాధ్యతాయామవ్యాప్తేః తాదృశసంబంధస్యాపి ప్రతియోగితావచ్ఛేదకత్వపక్షే ఏతన్నిరుక్తస్వీదరాం తన్నిరుక్తప్రతి
యోగితాసామాన్యయత్సంబంధావచ్ఛిన్నసంబంధానవచ్ఛిన్నత్వ యద్ధర్మావచ్ఛిన్నత్వోభయాభావః తత్సంబంధేన తద్ధర్మావచ్ఛిన్నస్య వ్యాపకత్వమితి తు నయుక్తం వృత్త్యనియా
మకసంబంధేన సాధ్యతాయాం ఘటకాలిక్యతివ్యాప్త్యాపత్తేః యద్రూపస్య వచ్ఛేదకతాఘటకేన సంబంధేన యాదృశప్రతియోగితావచ్ఛేదకావచ్ఛిన్నానధికరణం హేత్వధికరణం
తాదృశప్రతియోగితాసామాన్యే యద్ధర్మావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వయత్సంబంధావచ్ఛిన్నావచ్ఛేదకతాకత్వోభయాభావస్తేన సంబంధేన తద్ధర్మావచ్ఛిన్నస్య వ్యాపకత్వం వివ

భాం.సిం ధూమోభయత్వావచ్ఛిన్నాభావమాదాయైవ నాతివ్యాప్తిః సంభావనాపి తథాపి వహ్నిధూమోభయవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ సంయోగస్య ధృత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగి
తాకత్వవిరహేపి సమవాయస్యైకత్వేన ద్రవ్యత్వప్రతియోగికత్వగుణత్వానుయోగికత్వోభయసత్త్వేన ద్రవ్యం జాతేరిత్యాదావతివ్యాప్తిరితి యోజనా విరహేపి చేతి
౧౦ చకారస్తు ప్రామాదికః ఇతి ప్రాంచః వస్తుతస్సంయోగస్య సంబంధమాత్రస్య ధృత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకత్వప్రసిద్ధావపి ఘుధః తథా చ సంబంధమాత్రస్య
30 ఏకప్రతియోగికత్వపరానుయోగికసంబంధత్వనియమేన వహ్నిధూమోభయవాన్ వహ్నేరిత్యత్ర తదుభయత్వావచ్ఛిన్నప్రతియోగితాకసంబంధత్వాప్రసిద్ధ్యా తా
దృశప్రతియోగికత్వస్య లక్షణాఘటకత్వేపి వహ్నిధూమోభయవాన్ వహ్నేరిత్యాదౌ నాతివ్యాప్తిః ప్రకారిత్వాదేః సంసర్గత్వే మానాభావాదితి తు ప్రాగేవ
ప్రపంచితమస్మాభిః కేచిత్తు వహ్నేరిత్యత్ర ధూమాదితి నాతివ్యాప్తిరిత్యనంతరం చ అవ్యాప్తిరిత్యపి పాఠం కల్పయిత్వా ద్రవ్యం జాతేరిత్యాదావతివ్యాప్తిరేవ
వహ్నిధూమోభయవాన్ ధూమాదిత్యత్రావ్యాప్తిమేవ పూర్వలక్షణే దోషం సంగమయంతి తన్న స్వరూపసంబంధాత్మకప్రతియోగికత్వస్య విశిష్టధీజనకతారూ
పసంబంధతాఘటకనియమఘటితత్వాదాత్మాశ్రయత్వమత ఆహ ప్రతియోగిత్వాదితి ఆదినా అవచ్ఛేదకత్వపరిగ్రహః న సంబంధత్వేనేతి ప్రతియోగిత్వా
త్వాదిధర్మాంతరప్రకారేణోపహితమద్విష్టాభావీయత్వప్రకారేణైవ వాతన్త్రే వైశాదితి భావః సంయోగత్వాదిరూపేణేతి సంబంధవిధయేత్యాదిః నను ప్రతియోగితా

31

త్వమపిస్వరూపసంబంధ ఏవేత్యుక్తం దోషతాదవస్థసంకించవృత్తినియామకసంబంధేన హేతుతాఘ్నవేతేనసంబంధేన హేతుసంబంధిత్వస్యైవవ్యక్తంప్రవేశ్య
త్వాదివ్యతసంబంధిత్వేనానవేశేపి నక్షతిరిత్యాశయేనాహ దశితం చ తిరిక్తవిహేత్వాదిభిదంబాత్వంతాభావవత్వాన్యోన్యాభావవత్త్వయోరభావత్వగర్భ
తామభిప్రేత్యవయోస్సదగః శతాయాంత్వహేతదపిచేతి అభావత్వేమపిచేత్యర్థః అతిరిక్తే విషయితాత్వేపక్షస్యనాయమతాపికేనచిక్షతస్తారాం తస్య
దృష్టాంతతావ్యతతత్వాదితివిషయితాత్వధిత్వధథ్యర్థః ఆదినాప్రకారతాత్వపరిగ్రహః కేచిత్తు తత్త్వం తథా ఆదినా ఇదంత్వస్యోపగ్రహాంతత్వేదం
త్వయోః పదార్థాంతరంవినాదుర్వచత్వాత్ప్రత్రవపర్యవసానాదిత్యాహుః తత్తత్ప్రతియోగితాత్వధితరగాతాత్వేత్యర్థః ॥ ॥ శ్రీ ॥ ॥ ఇతి శ్రీమహో
పాధ్యాయశ్రీయుతజగదీశతర్కాలంకారవిరచితా సిద్ధాంతలక్షణవివృతిః సమాప్తా ॥ ॥ శ్రీ ॥ ॥ శ్రీరామార్పణమస్తు ॥ ॥ శ్రీ ॥ ॥ ऽऽऽऽऽऽऽऽ

सिद्धान्तलक्षण ३० — ५६४